
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LIII

Ljubljana 2017

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N. S. LIII/2017

Izdalo in založilo / Published by

SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA

Uredniški odbor / Editorial Board

RENATA NOVAK KLEMENČIČ, glavna in odgovorna urednica / Editor in chief
JANEZ BALAŽIČ, **MARJETA CIGLENEČKI**, **MATEJ KLEMENČIČ**, **MATEJA KOS**,
ANDREJ SMREKAR, **KATARINA ŠMID**, **SAMO ŠTEFANAC**

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

LINDA BOREAN, **FRANCESCO CAGLIOTI**, **NINA KUDIŠ**, **VLADIMIR MARKOVIČ**,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, **CARL BRANDON STREHLKE**

Tehnična urednica / Production Editor

KATRA MEKE

Lektoriranje / Language Editing

NIKO HUDELJA (nemščina), **KATJA KRIŽNIK JERAJ** (slovenščina),
GIORDANA TROVABENE (italijanščina), **JOSH ROCCHIO** (angleščina)

Prevajalci / Translators

ROSALBA MOLESI (italijanščina)

Oblikovanje in postavitve / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

GORENJSKI TISK STORITVE, D.O.O., KRANJ

Naklada / Number of Copies Printed

350 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, **FRANCIS**, **SCOPUS**, **ERIH PLUS**

ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI
OBJAVLJENIH PRISPEVKOV.

ISSN 0351-224X

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE

Kazalo / Contents

MARIJAN RUPERT	
Ob jubileju Nataše Golob	9
RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES	
ROBERT PESKAR	
Fragmenti gotskega ciborija iz Kranja	15
<i>Fragmente des gotischen Ziboriums aus Kranj</i>	
MATEVŽ REMŠKAR	
Poslikave v cerkvi sv. Marjete na Gradišču pri Lukovici	37
in Mojster Kranjskega oltarja	
<i>Murals in the Church of St. Margaret in Gradišče pri Lukovici</i>	
<i>and the Master of the Altar of Krainburg</i>	
URŠKA SUHADOLC	
Dolničarjeva Curia Labacensis – načrt za prenovu	57
ljubljske mestne hiše po augsburškem zgledu	
<i>Dolničar's Curia Labacensis – a Plan for the Rebuilding</i>	
<i>of Ljubljana's Town Hall after Augsburg's Example</i>	
MATEJ KLEMENČIČ	
Oltarji križniške cerkve v Ljubljani:	83
sodelovanje Marca Prodi in Antonia Beduzzija?	
<i>The Altars of the Church of the Teutonic Order in Ljubljana:</i>	
<i>a Result of a Collaboration between Marco Prodi and Antonio</i>	
<i>Beduzzi?</i>	
SARA TURK	
Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca	99
<i>Gli altari del duomo di Capodistria e la loro origine</i>	

DAMIR TULIČ

Il Cardinale ritrovato: Antonio Gai per l'ex Abbazia di Busco 131
Ponovno odkriti kardinal: delo Antonia Gaia za nekdanjo opatijo v Buscu

VALENTINA PAVLIČ

Jožef Straub in problem avtorstva velikega oltarja 149
v cerkvi sv. Jožefa v Slovenski Bistrici
Joseph Straub and the Question of the Authorship of the High Altar in Saint Joseph Church in Slovenska Bistrica

KATJA MAHNIČ

Razstava zbirke slik v Kranjskem deželnem muzeju 1914. 167
Poskus rekonstrukcije razstavne strategije in njenega pomena
The Exhibition of the Collection of Paintings at the Carniolan Provincial Museum in 1914. An Attempt to Reconstruct Its Display Strategy and Significance

STANKO KOKOLE

Vojeslav Molè in začetki umetnostnozgodovinskega študija 191
grško-rimske antike na Univerzi v Ljubljani – I. del
Vojeslav Molè and the Earliest Courses in Graeco-Roman Art at the University of Ljubljana – Part I

AJDA ŠEME

Program Narodne galerije ob štirideseti obletnici 217
Komunistične partije Jugoslavije leta 1959 – začetek načrtne pedagoške dejavnosti?
The National Gallery of Slovenia and Its 1959 Program Dedicated to the 40th Anniversary of the Communist Party of Yugoslavia – the Beginning of a Planned Educational Activity?

PRIMOŽ LAMPIČ

Mag. Mirko (Bogomir) Kambič: življenje in delo

227

Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca

SARA TURK

Do največjega razcveta na področju gradnje kamnite baročne oltarne arhitekture je v Kopru prišlo v drugi polovici 17. in prvi polovici 18. stoletja, ko so koprsko škofijo vodili Francesco Zeno (1660–1680), Paolo Naldini (1686–1714) in Antonio Maria Borromeo (1714–1733).¹ V koprski stolnici sta tako v času škofovanja Francesca Zena nove nastavke dobila oltarja sv. Barbare in sv. Hieronima,² nove kamnite oltarje pa je cerkev dobila tudi po veliki prenovi v prvi polovici 18. stoletja, ki je potekala po načrtih beneškega arhitekta Giorgia Massarija.³ Massari je v sklopu obnove pripravil načrte za oltarja sv. Marka in sv. Roka, ki sta bila izdelana v štiridesetih letih 18. stoletja, in morda tudi načrt za glavni oltar.⁴ Po končani baročni prenovi je bilo v stolnici devet oltarjev, po trije oltarji v vsaki stranski ladji, dva na čelu stranskih

Za pomoč pri iskanju gradiva bi se rada zahvalila vodji Škofijskega arhiva Koper, Luki Tulu, vodji Škofijskega arhiva Trst, Giovanniju Battisti Lucu ter Luki Mezku in dr. Zdenki Bonin iz Pokrajinskega arhiva Koper.

¹ Na splošno o podobi koprške škofije v času škofov Francesca Zena in Paola Naldinija cf. Rafko VALENCIČ, Podoba koprške škofije v času škofa Paola Naldinija (1632–1712), *Eremita Doctus – Episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713)* (ed. Vesna Kamin Kajfež), Koper 2014, pp. 37–48; Vesna KAMIN KAJFEŽ, Vloga koprškega škofa Paola Naldinija (1632–1713) v cerkvenem in kulturnem življenju Kopra v začetku 18. stoletja, *Eremita Doctus – Episcopus Iustinopolitanus Paulus Naldini (1686–1713)* (ed. Vesna Kamin Kajfež), Koper 2014, pp. 91–123; Roberta VINCOLETTI, Le visite pastorali del vescovo Francesco Zeno nella diocesi di Capodistria (1660–1680), *Annales. Series Historia et Sociologia*, XVIII/1, 2008, pp. 67–78; Škofovske vizitacije za to obdobje hrani Škofijski arhiv Trst.

² Škofijski arhiv Trst (ŠAT), ŠAT KP, fasc. 41, fol. 267v: »[1672] Visitò l'Altare di S. Geronimo di marmo fino nuovamente eretto dalli s[igno]ri Orazio Fino e MarcAnt[oni]o Borisi. [...] Visitò l'Altare di S. Barbara di marmo novam[ent]e eretto«.

³ Za bolj podrobno obravnavo Massarijeve baročne prenove koprške stolnice glej predvsem Helena SERAŽIN, *Arhitekt Giorgio Massari (1687–1766)*, Ljubljana 2007, pp. 134–161; cf. tudi Helena SERAŽIN, Arhitekturna prenova koprške stolnice v prvi polovici 18. stoletja, *Acta Histriae*, IX/2, 2001, pp. 489–504; Antonio MASSARI, *Giorgio Massari, architetto veneziano del Settecento*, Vicenza 1971, pp. 79–83.

⁴ Priloga 2 in 3. Seražinova glede na postavitev velike oltarne slike na steno kornega zaključka domneva, da je Massari izdelal tudi načrt za veliki oltar, ki naj bi bil tabernakeljski in podoben oltarju Najsvetejšega v stolnici v Padovi. SERAŽIN 2007, cit. n. 3, p. 159.

ladij in glavni oltar.⁵ Takšna postavitve se je ohranila vse do današnjega dne, vendar so večino oltarjev v začetku 19. stoletja premestili ali zamenjali. V času francoske okupacije Istre je namreč na osnovi dekretov, sprejetih junija 1805 in marca 1806, prišlo do ukinitve večine takojšnjih cerkvenih ustanov in posledično do premikov njihove opreme v stolnico in ostale še delujoče cerkve.⁶ V koprsko stolnico so bili, poleg ostale opreme, prineseni tabernakeljski oltar iz ukinjene cerkve sv. Klare, dva marmorna oltarja iz servitske cerkve ter dva marmorna oltarja iz dominikanske cerkve, kar je razvidno s seznama v stolnico prinesenih predmetov iz ukinjenih cerkva z dne 7. oktobra 1806.⁷ Zaradi nepoznavanja pravkar navedenega dokumenta in pomanjkanja natančnejših podatkov o dogajanju sta provenienca in identifikacija stolničnih oltarjev raziskovalcem že od samega začetka povzročali težave ter privedli do razhajanj med posameznimi avtorji.⁸ Koprške cerkve je konec 19. stoletja popisal Gedeone Pusterla v delu *I rettori di Egida*,⁹ za stolnične oltarje pa sta v lokalni literaturi 20. stoletja izjemno pomembni prvi monografski obravnavi cerkve in njenih umetnostnih del Francesca Semija in Antonia Alisija, izdani v 30. letih z naslovom *Il duomo di Capodistria*.¹⁰ Za njima je nekatere stolnične oltarje v sklopu baročnega kiparstva na Primorskem leta 1983 obravnaval Sergej Vrišer,¹¹ nazadnje

⁵ Antonio ALISI, *Il Duomo di Capodistria*, Roma 1932, pp. 34–35. Giovanni Battista Sandi je v vizitacijah 29. maja 1750 vizitiral glavni oltar, posvečen Nazariju, ter oltarje sv. Križa, Device Marije, sv. Hieronima, sv. Križa, sv. Roka, sv. Barbare, sv. Petra in sv. Marka (ŠAT KP, fasc. 106, foll. 62v–65v). Enako je bilo tudi leta 1769, ko je cerkev vizitiral Carlo Camucio (ŠAT KP, fasc. 133, fol. 249). Kakšno pa je bilo stanje oltarjev, ki so bili v stolni cerkvi v obdobjih pred njeno baročno prenovo, je mogoče rekonstruirati predvsem iz podatkov, ohranjenih v škofovskih vizitacijah, ki jih danes hrani Škofijski arhiv Trst. Več o tem v Sara TURK, *Kamniti baročni oltarji v Kopru*, Ljubljana 2017 (magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, tipkopis), pp. 20–22.

⁶ Zdenka BONIN, Pokopavanje v samostanski cerkvi manjših bratov konventualcev sv. Frančiška v Kopru med leti 1719 in 1806 ter razpustitev samostana, *Arhivi*, XXVII, 2004, pp. 114, 118.

⁷ Priloga 7.

⁸ Najstarejši objavljen vir o koprskih stolničnih oltarjih predstavljajo vizitacije veronskega škofa Agostina Valiera iz leta 1580. Za komentirano objavo je poskrbela Ana Lavrič (Ana LAVRIČ, *Vizitacijsko poročilo Agostina Valiera o koprski škofiji iz leta 1579*, Ljubljana 1986). Drugi izjemno pomemben vir podatkov o zgodovini škofije, cerkvenih institucijah in osebnostih kapitlja je vsekakor delo škofa Paola Naldinija, *Corografia Ecclesiastica* (Paolo NALDINI, *Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capo d'Istria*, Venezia 1700), ki ga je leta 2001 v slovenščino prevedel in komentiral Darko Darovec (Paolo NALDINI, *Cerkveni krajepis ali opis mesta in škofije Justinopolis ljudsko Koper* [ed. Darko Darovec], Koper 2001). Za natančnejše popise oltarjev ali ostalih umetniških del, pa bogatejši vir podatkov predstavljajo vizitacije koprskih škofov, ki jih hrani Škofijski arhiv Trst.

⁹ Gedeone PUSTERLA, *I rettori di Egida, Giustinopoli, Capo d'Istria*, Capodistria 1891.

¹⁰ ALISI 1932, cit. n. 5; Francesco SEMI, *Il Duomo di Capodistria*, Parenzo 1934.

¹¹ Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo na Primorskem*, Ljubljana 1983.

1. Oltar sv. Hieronima, ok. 1670.
Koper, stolnica, provenienca: nekdanja
dominikanska cerkev, Koper

pa jih je leta 1999 v celoti popisal Massimo De Grassi v topografskem kompendiju *Istria, città maggiori*.¹² Provenienci stolničnih oltarjev je v približno istih letih nekaj več pozornosti namenil Vittorio Luglio,¹³ opremo, prineseno iz ukinjenih cerkva, je v prispevkih o koprskih bratovščinah obravnavala Zdenka Bonin,¹⁴ leta 2007 pa je Helena Seražin, po ponovnem pregledu arhivskih dokumentov o baročni prenovi stolnice, bolj natančno opredelila nastanek dveh stolničnih oltarjev, nastalih po Massarijevih načrtih, oltarja sv. Marka in nekdanjega oltarja sv. Roka.¹⁵

Danes so v stolni cerkvi glavni oltar, oltar sv. Zakramenta v kapeli levo od kora, oltar Žalostne Matere Božje na čelu desne stranske ladje in šest stranskih oltarjev, trije v levi in trije v desni ladji, ki so si v dvojicah med seboj podobni. Do največje zmede pri ugotavljanju provenience je prišlo pri obravnavi oltarja sv. Hieronima (sl.

¹² Massimo DE GRASSI, in: *Istria, Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento* (edd. Giuseppe Pavanello – Maria Walcher), Trieste 1999.

¹³ Vittorio LUGLIO, *L'antico vescovado giustinopolitano*, Trieste 2000.

¹⁴ Zdenka BONIN, Koprski samostan sv. Klare, *Kronika*, LI/2, 2003, pp. 121–150; BONIN 2004, cit. n. 6; Zdenka BONIN, *Bratovščine v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike*, Koper 2011.

¹⁵ SERAŽIN 2007, cit. n. 3.

1) in posledično tudi njemu nasproti stoječega oltarja sv. Barbare (sl. 2), ki sta prva oltarja levo in desno ob vstopu v cerkev. Antonio Alisi je za današnji oltar sv. Barbare zapisal, da je bil izdelan med letoma 1668 in 1673 (kar je razvidno iz zapisanih letnic na predeli), iz virov pa je razbral, da je bil (bratovščinski stolnični) oltar sv. Barbare leta 1660 še nedokončan, zato je škof bratovščino nagovoril, naj ga čim prej dopolnijo z novo marmorno menzo.¹⁶ Člani bratovščine pa takrat niso bili soglasni v želji po stolničnem oltarju, saj so nekateri želeli ohraniti zasebni sedež skupaj z bratovščino, kjer je že bil oltar posvečen sv. Barbari, takrat okrašen z veliko oltarno sliko. Po Alisijevih podatkih naj bi tako ostalo vse do leta 1754, ko je takratni gastald topničarjev (*Bombardieri*) zaprosil škofa za premestitev sedeža celotne bratovščine v stolno cerkev, istočasno pa je obljubil, da bo bratovščina takratni stolnični oltar sv. Barbare »dopolnila«, ga opremila in tam izvajala sv. mašo. Zaradi potrebe po plačilu »novega« oltarja, naj bi bratovščina leta 1780 prodala tudi sliko, ki se je nahajala na njihovem prvotnem oltarju.¹⁷ Francesco Semi pa je po drugi strani zapisal, da sta prvotni oltar in slika sv. Barbare v stolnico prišla že v drugi polovici 17. stoletja, in da naj bi že tedanji gastald bratovščine zaprosil škofa za premestitev sedeža celotne bratovščine v stolnico in izdelavo novega oltarja. Oltar naj bi bil potem med prenovo stolnice v 18. stoletju povečan, posledično pa naj bi bila povečana tudi oltarna slika.¹⁸ Semi je v isti knjigi, nekaj strani prej, omenil tudi, da sta bila v času ukinitve samostanov in cerkva v stolnico prinesena dva manjša oltarja (oltar sv. Barbare in sv. Hieronima), v katera so namestili že obstoječi liki iz 17. stoletja, česar pa očitno pri obravnavi teh dveh oltarjev ni upošteval.¹⁹ V povezavi z oltarjem sv. Hieronima je namreč navedel zapis iz leta 1667 o potrebi mesta Koper po oltarju, ki bi bil primeren za postavitve v stolnico s tako veličastno fasado. V ta namen naj bi se sestali člani koprškega Velikega sveta in se odločili za izdelavo novega, mogočnega oltarja. Posledično naj bi v skladu z risbo, predloženo prokuratorjema cerkve Oraziju Finiju in Marc'Antoniju Borisiju, dve leti kasneje pri beneškem arhitektu Alessandru Tremignonu začel nastajati oltar sv. Hieronima. Semi je prav tako omenil, da naj bi bila pogodba o naročilu oltarja v knjigi nakupov za tisto leto, ter

¹⁶ Kje je bil prvotni oltar bratovščine sv. Barbare, preden je bil prestavljen v stolnico, ni znano.

¹⁷ ALISI 1932, cit. n. 5, pp. 56–57.

¹⁸ SEMI 1934, cit. n. 10, pp. 74–75. Za sliko sv. Barbare cf. Tomaž BREJC, *Slikarstvo od 15. do 19. stoletja na Slovenski obali*, Koper–Piran 1983, p. 134; SEMI 1934, cit. n. 10, pp. 74–75; Antonino SANTANGELO, *Provincia di Pola. Inventario degli oggetti d'arte d'Italia*, V, Roma 1935, p. 44; Enrico LUCCHESI, in: *Istria, Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento* (edd. Giuseppe Pavanetto – Maria Walcher), Trieste 1999, p. 51: cat. 31.

¹⁹ SEMI 1934, cit. n. 10, p. 51.

2. Oltar sv. Barbare, 1668–1673.
Koper, stolnica, provenienca: nekdanja
dominikanska cerkev, Koper

da je bil na oltarju včasih napis »FRANCISCO ZENO PRESULE, HYERONIMO CATTOVA PRESIDE«, ki pa že v njegovem času ni bil več viden.²⁰ Da je oltar sv. Hieronima izklesal beneški arhitekt Alessandro Tremignon, je navedel tudi Antonio Alisi in dodal, da o oltarni sliki sv. Hieronima ni nobenih podatkov, vendar bi ta lahko bila delo beneškega slikarja Pietra Liberija, ki pa je v celoti zamaskirano z restavratorskimi posegi.²¹ Atribucijo oltarja sv. Hieronima Alessandru Tremigno-

²⁰ SEMI 1934, cit. n. 10, pp. 75–76. *Presule* je, poleg *vescovo*, italijansko poimenovanje za škofa, medtem ko *preside* navadno stoji za guvernerja province.

²¹ Maja 1889 je sliko sv. Hieronima, tako kot oltarno sliko sv. Barbare, restavriral koprski slikar Bartolomeo Gianelli. Škofijski arhiv Koper (ŠAK), kapiteljski arhiv (KA), ŠAK KA 387, XVI, p. 18. Cf. ALISI 1932, cit. n. 5, p. 60). Podatek o tem, da je slika sv. Hieronima delo Pietra Liberija, izhaja že iz prvih vizitacij Paola Naldinija leta 1686 (ŠAT KP, fasc. 45, fol. 7), torej približno 15 let po njenem nastanku, zaradi česar obstaja velika verjetnost, da je podatek pravilen. Dokumenti o samem naročilu slike zaenkrat niso znani, atribucijo slike Pietru Liberiju pa so prevzeli tudi ostali avtorji, ki so o njej pisali. Cf. Gedeone PUSTERLA, *S. Nazario protovescovo di Capo d'Istria. Memorie storiche con note e cronologie*, Capodistria 1888, p. 17; Giuseppe CAPRIN, *L'Istria nobilissima*, II, Trieste 1907, p. 196; Baccio ZILLOTTO, *Capodistria*, Trieste 1910, p. 64; ALISI 1932, cit. n. 5, p. 60; SEMI 1934, cit. n. 10, p. 76; SANTANGELO 1935, cit. n. 18, p. 41; BREJC 1983, cit. n. 18, p. 131. V monografiji Uga Ruggerija, posvečeni Pietru in Marcu Liberiju, je slika sv. Hieronima iz koprške stolnice uvrščena na konec monografije, pod dela, katerih avtorstvo ni potrjeno (Ugo RUGGERI, *Pietro e Marco Liberi. Pittori nella Venezia del Seicento*, Rimini 1996).

nu so prevzeli tudi kasnejši avtorji,²² med njimi prav tako Massimo De Grassi, ki je zaradi podobnosti oltarja sv. Barbare z oltarjem sv. Hieronima tudi zanj sklepal, da je delo istega arhitekta.²³ V tej množici podatkov pa se lahko pri obravnavi obeh oltarjev najbolj zanesemo na ohranjene vizitacije, napise in dokumente. Letnici na predeli tako postavljata nastanek današnjega oltarja sv. Barbare med leti 1668 in 1673, vendar je ta, kot bomo videli v nadaljevanju, v stolnico prišel kasneje.²⁴ Starejši oltar sv. Barbare pa je v vizitacijah leta 1660 omenil že škof Francesco Zeno. Takrat je bil oltar sicer še nedokončan, vendar je že pripadal bratovščini topničarjev (*Bombardieri*) sv. Barbare. Oltar so zagotovo dokončali do leta 1672, ko je cerkev ponovno vizitiral Zeno,²⁵ zato Alisijevo sklepanje o premestitvi sedeža bratovščine in oltarja v stolnico šele v sredini 18. stoletja ne more biti pravilno.²⁶ Za oltar sv. Hieronima pa lahko podatke o njegovem naročilu in izplačilih, kot je navedel že Semi, najdemo v kapiteljski blagajniški knjigi.²⁷ Iz njih je razvidno, da je bila Alessandro Tremignonu 22. novembra 1669 izplačana ara 496 lir za izdelavo novega oltarja,²⁸ leto kasneje, 3. februarja in 20. aprila, pa je arhitekt prejel še 1240 in 2.604 lir plačila za isti oltar.²⁹ Tam sta zapisana tudi poročilo o sestanku Velikega sveta leta 1667 ter pogodba o naročilu oltarja sv. Hieronima.³⁰ Ko pogodbo preberemo,

²² Cf. BREJC 1983, cit. n. 18, p. 13; DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 46: cat. 19. Tudi Sergej Vrišer, ki pa ga navaja kot oltar sv. Jerneja. VRIŠER 1983, cit. n. 11, p. 41.

²³ DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 51: cat. 30.

²⁴ Na predeli oltarja sv. Barbare sta namreč napisa »INICIATVM 1668« in »CONSUMATVM 1673«.

²⁵ V svojih prvih vizitacijah leta 1660 je Francesco Zeno namreč že vizitiral »l'altare di S. Barbara della confraternità dei Bombardieri«, takrat še »senza mensa col suo altare portatile e Croce di legno« (ŠAK KP, fasc. 40, fol. 8), medtem ko bil oltar leta 1672, ko je škof cerkev vizitiral četrtič, že dokončan (ŠAK KP, fasc. 41, fol. 267v). Izgradnjo oltarja sv. Barbare v čas škofovanja Francesca Zena postavljata tudi škofa Paolo Naldini in Agostino Bruti (ŠAK KP, fasc. 45, fol. 7v; ŠAK KP, fasc. 110, pp. 22–23).

²⁶ Kaj se je z bratovščinskim oltarjem dejansko dogajalo v vmesnem času, bo razvidno šele po novnem pregledu vseh dokumentov.

²⁷ ŠAK KA, Libro Amministrazione, F Chiesa, foll. 166–174. Za pogodbo o naročilu oltarja sv. Hieronima glej prilogo 1.

²⁸ »Contati all Sign.[o]re Alessandro Tremignon taglia pietra da Venetia per capara del altar novo giusto ad acordo fato in questo giorno, lire quatro cento nonantasei. L 496.« (ŠAK KA, L. A., F Chiesa, fol. 166.)

²⁹ ŠAK KA, L. A., F Chiesa, foll. 169–170. V letu 1670 so v marcu z ladjo iz Benetk v Koper postopoma prihajali posamezni deli oltarja, ki so jih nosili v cerkev (ŠAK KA, L. A., F Chiesa, fol. 169). Vemo tudi, da so oltar sv. Hieronima po prenovi koprsk stolnice v 30. letih 18. stoletja, postavili nazaj na svoje mesto: »[1739] 26 Luglio. per contati al Alessio Guzzi Tagliapietra per haver col suo giovine riposto al suo luogo l'altar di S.Girolamo.« (ŠAK KA, L. A., G Chiesa, fol. 164).

³⁰ ŠAK KA, L. A., F Chiesa, foll. 173v–174r.

pa kmalu ugotovimo, da ta ne govori o današnjem oltarju sv. Hieronima. Alessandro Tremignon je namreč v njej zapisal, da bo oltar sv. Hieronima izdelal v skladu z risbo, predloženo prokuratorjema cerkve Oraziu Finiju in Marc'Antoniu Borisiju, prav tako pa je naročeni oltar, njegove dele in material, predviden za izdelavo, tudi opisal.³¹ Iz opisa je razvidno, da mora biti »telo« oltarja sv. Hieronima narejeno iz finega genoveškega marmorja, zloščenege do te mere, da se sveti (*fregato lustrato*), njegove stopnice izdelane iz veronskega marmorja (*mandolato di Verona*), dva velika stebra s korintskimi kapiteli iz afriškega marmorja in manjša stebra ob oltarni sliki iz rdečega francoskega marmorja z jonskimi kapiteli.³² Opis se še nadaljuje, vendar že tukaj ugotovimo, da ne gre za oltar sv. Hieronima, ki je v stolnici danes, saj se opis z njegovim dejanskim videzom ne sklada.

Če pogledamo ostale oltarje v cerkvi, pa opazimo, da se opis Tremignonovega oltarja, njegovi elementi in materiali v pogodbi povsem ujemajo z oltarjem Žalostne Matere Božje (sl. 3).³³ Glede na to, da gre za oltar z zelo specifičnimi detajli in materiali, kot sta na primer stebra s korintskimi kapiteli iz afriškega marmorja in

³¹ Zanimivo je, da je Alessandro Tremignon v tistem času tudi v Benetkah sodeloval z družino Fini. V istih letih je namreč Girolamo Fini pri Alessandru Tremignonu naročil izdelavo fasade beneške cerkve San Moisè, za katero je Enrico Merengo izklesal portretne buste Girolama, njegovega brata Vincenza in Vincenzovega sina Girolama Vincenza Finija. Prav tako pa je Tremignon z družino Fini sodeloval pri gradnji njihove družinske palače Flangini-Fini. Družina Fini je v Benetke prišla s Cipra šele leta 1570, prvi je bil Emanuele Fini s svojima sinovoma, Vincenzom (1606–1659) in Girolamom (1621–1685). Oba sinova sta ostala v Benetkah, medtem ko naj bi se Emanuele kasneje preselil v Dalmacijo (Elena Bassi, *Palazzo Ferro Fini: la storia, l'architettura, il restauro*, Venezia 1990, pp. 39, 45–46, 150). Zaenkrat ni popolnoma gotovo, ali gre za isto vejo družine Fini tudi v Kopru, saj viri med seboj niso povsem skladni. Verjetno je šlo za več vej družine, saj tudi koprski in beneški grb družine nista enaka (cf. Giovanni RADOSI, *Monumenta Heraldica Iustinopolitana. Stemmata di rettori, di famiglie nobili, di vescovi e della città di Capodistria*, Rovigno – Trieste 2003, pp. 177–180; Niccolò ORSINI DE MARZO, *Stemmario veneziano Orsini de Marzo*, Milano 2007, p. 32). Zagotovo pa obstaja možnost, da sta bili koprski in beneška družina Fini med seboj povezani in da pri naročilu oltarja sv. Hieronima Alessandru Tremignonu ni šlo zgolj za naključje. Več o doslej znanem opusu Alessandra Tremignona, o gradnji beneške cerkve San Moisè in družini Fini v Martin GAIER, *Facciate sacre a scopo profano. Venezia e la politica dei monumenti dal Quattrocento al Settecento*, Venezia 2002, pp. 533–540, s starejšo literaturo.

³² Priloga 1.

³³ Alisi ga zaradi podobe, ki ga krasi, poimenuje »Altare della Beata Vergine dei Servi« (ALISI 1932, cit. n. 5, p. 52), De Grassi pa oltar Rožnovenske Device Marije oz. »Altare della Beata Vergine del Rosario« (DE GRASSI, cit. n. 12, p. 57: cat. 44). Lesena podoba *Pietà* je bila, poleg dveh marmornih oltarjev, slike in relikvije sv. Inocenca, leta 1807 v stolnico prinesena iz servitske cerkve (Sergio M. PACHERA – Tiberio M. VESCIA, *I Servi di Maria in Istria*, Trieste 2005, pp. 63–66), vitrina in prestol, na katerem je postavljena, pa sta bila naročena v 70. letih 19. stoletja: »fu fatto acquisto del trono per la Beata Vergine Addolorata in stile gotico, lavoro eseguito dal Sig[no]r Montini di Udine; costo assieme colla vetrina 320 fiorini« (ŠAK KA 387, p. 4). Lesena kipa sv. Petra in Pavla ob straneh oltarja na volutnih podstavkih De Grassi pripisuje lokalnemu rezbarju druge polovice 18. stoletja, medtem ko ju Francesco Semi postavlja v drugo polovico 16. stoletja (DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 57: cat. 44; SEMI 1934, cit. n. 10, p. 48).

3. Alessandro Tremignon,
oltar Žalostne Matere Božje,
1669–1670. Koper, stolnica

manjša stebra ob oltarni sliki iz rdečega francoskega marmorja z jonskimi kapiteli, je možnost, da je v koprski stolni cerkvi stal še kakšen oltar z enakimi elementi, majhna. Poleg tega se ujemajo tudi dimenzije slike sv. Hieronima pred povečavo ($297 \times 145\text{cm}$) in širina odprtine oltarja Žalostne matere Božje ($294 \times 143\text{cm}$). V lokalni literaturi sta Semi in Alisi navedla, da je bil ta oltar v stolnico prinesen po letu 1806 iz ukinjene servitske cerkve, kar sta prevzela tudi Vittorio Luglio in Massimo De Grassi.³⁴ Ta provenienca pa ne more biti pravilna, saj iz popisa servitske cerkve po njeni ukinitvi lahko razberemo, da sta bila takrat v njej samo dva kamnita oltarja, ki sta bila izdelana iz afriškega marmorja s štirimi stebri, kar se ne ujema z oltarjem Žalostne matere Božje.³⁵ Massimo De Grassi je dodal tudi, da lahko oltar slogovno umestimo v beneško produkcijo druge polovice 17. stoletja, ki je bila pod velikim vplivom takratnega vodilnega beneškega arhitekta Baldassara Longhene.³⁶ Med najbolj znanimi imeni, ki sta nasledili njegovo produkcijo,

³⁴ ALISI 1932, cit. n. 5, pp. 52–53; SEMI 1934, cit. n. 10, p. 48; DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 57: cat. 44; LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 242.

³⁵ »tutto di marmo africano con quattro collone« (PACHERA – VESCIA 2005, cit. n. 33, p. 57).

³⁶ DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 57: cat. 44.

4. Alessandro Tremignon (?),
glavni oltar, druga polovica 17. stoletja.
Labin, cerkev sv. Antona Padovanskega

pa je bil, poleg Giuseppa Sardija, tudi Alessandro Tremignon.³⁷ Če oltar Žalostne matere Božje primerjamo z drugimi Tremignonovimi oltarji, kot so na primer oltarji v hvarski katedrali (sl. 5) ali stranski oltar v Marijini cerkvi na Stari Gori nad Čedadom (Castelmonte), je razvidno, da oltar slogovno zagotovo lahko umestimo v arhitektov opus.³⁸ Iz ohranjenih izplačil kamnosekom februarja 1807 izvemo tudi, da so Tremignonov oltar sv. Hieronima februarja leta 1807 nekam prenesli.³⁹ Tako je iz vseh zbranih podatkov mogoče sklepati, da je bil oltar prenesen samo

³⁷ Več o vplivu Longhenove oltarne arhitekture na produkcijo Giuseppa Sardija in Alessandra Tremignona predvsem v Radoslav Tomić, *Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji*, Zagreb 1995.

³⁸ Za Tremignonove oltarje v hvarski katedrali glej Tomić 1995, cit. n. 37, pp. 13, 38–41, za njegov oltar v Marijini cerkvi na Stari Gori nad Čedadom pa Paolo Goi, *Opere poco note o ignorate di Giuseppe Torretti, Matteo Calderoni, Alessandro Tremignon, Arte in Friuli, Arte a Trieste*, 2, 1976, p. 85. Prav tako pa je, kot je opazil že Damir Tulić, tudi v Istri, v cerkvi sv. Antona Padovanskega v Labinu podoben oltar z volutnima podstavkoma za kipe – Damir Tulić, *Kamena skulptura i oltari 17. i 18. stoljeća u Porečko-pulskoj biskupiji*, Zagreb 2012 (doktorska disertacija, Sveučilište u Rijeci, tipkopis), p. 164; Damir Tulić, in: *Kiparstvo od 14. do 18. stoljeća. Umjetnička baština istarske crkve*, II (ed. Ivan Matejčić), Pula 2017, pp. 236–237: cat. 72, ki ga sedaj torej lahko z veliko verjetnostjo pripišemo Alessandru Tremignonu (sl. 4).

³⁹ »[1807] 7. Feb Agli Altaristi a conto Accordo del trasporto dell'Altar di S. Girolamo, dell'Arco nuovo sovrapposto, delle due Porte, e dell'Alzamento in marmo rosso delli due Altari levati a S. Dom[enic]o L 180.« (ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1788, fol. 30).

na drugo stran stolnice, kjer so vanj namestili lesen kip *Pietà*, prinesen iz servitske cerkve, zaradi česar ga danes poznamo pod patrociniem Žalostne matere Božje.⁴⁰

Istočasno s prenosom oltarja sv. Hieronima so kamnoseki izdelali tudi »*alzamento*« iz rdečega marmorja za dva oltarja, prinesena iz dominikanske cerkve, kar bi se vsekakor lahko nanašalo na današnja oltarja sv. Barbare in sv. Hieronima, ki imata iz rdečega marmorja naknadno narejen vmesni del med menzo in oltarnim nastavkom, prav tako pa tudi stopnice.⁴¹ To se ujema z že omenjenim dokumentom o prenosu oltarjev iz ukinjenih cerkva, ki pravi, da so novembra 1806 med drugim v stolnico prinesli tudi dva oltarja iz ukinjene dominikanske cerkve.⁴² Da sta bila današnja oltarja sv. Barbare in sv. Hieronima prinesena iz ene izmed ukinjenih cerkva, je domneval že Francesco Semi,⁴³ prav tako pa lahko s temi podatki razložimo povečavi obeh slik iz 17. stoletja, ki sta še vedno na oltarjih. Oltarje ma lahko s pomočjo arhivskih virov sledimo tudi vse do njune prvotne lokacije. V popisu predmetov ob ukinitvi dominikanske cerkve, ki je bil narejen 10. junija 1806, lahko namreč preberemo, da je v bližini vrat zakristije stal kamnit oltar z marmornimi stebri z lisami (*a macchia*) ter še en podoben Marijin oltar, kar se zelo približa opisu današnjih oltarjev sv. Hieronima in sv. Barbare.⁴⁴ Prav tako sta bila ta dva oltarja v primerjavi z ostalimi kamnitimi oltarji, ki so takrat bili v dominikanski cerkvi, cenovno najvišje ocenjena.⁴⁵ Kot že omenjeno, sta bila oltarja ob preselitvi dopolnjena z vmesnim delom iz rdečega marmorja, morda pa tudi z novimi stopnicami. Rdeči marmor so 29. januarja 1807 ravno tako prinesli iz do-

⁴⁰ PACHERA – VESCIA 2005, cit. n. 33, p. 57. Več o podobi in originalni lokaciji *Pietà* v Samo ŠTEFANAC, Kip *Pietà* v koprski stolnici, *Annales. Series historia et sociologia*, XV/2, 2005, pp. 241–252.

⁴¹ ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1788, fol. 30.

⁴² Priloga 7.

⁴³ SEMI 1934, cit. n. 10, p. 51.

⁴⁴ »altro vicino alla porta della sacrestia di pietra con colone di marmo a machia 1600L, altro della Madonna simile 1600L.« – Pokrajinski arhiv Koper (PAK), SI PAK, KP 6, IX skupina, a. e. 1340, XII/10, p. 13. Tudi na enem izmed seznamov v stolnico prinesene opreme je razvidno, da so vanjo prinesli oltar posvečen rožnovenski Mariji (ŠAK KA 31, fol. 81). Namesto oltarja sv. Hieronima je sicer v cerkvenem inventarju, izdelanem 23. marca 1822, naveden oltar sv. Krištofa, vendar gre verjetno samo za napako, saj piše, da je oltar podoben oltarju sv. Barbare (ŠAK KA, fasc. 864), prav tako patrocinja sv. Krištofa ne omenja noben drug vir.

⁴⁵ Cenovno je bil enako ocenjen samo še oltar Vicenza Severia. Ocenil pa jih je Domenico Dongetti (SI PAK, KP 6, IX skupina, a. e. 1340, XII/10, p. 13). Poleg tega so bili v cerkvi še »un altare di Pietra a machia con colone di marmo nella capella sopra la sagrestia« ocenjen na 1040 lir, »altro detto nella capella verso Borisi« ocenjen na 800 lir in še »un altare all'antica vicino alla Porta laterale sul Campo di S. Dom[en]ico di Pietra con mensa di [?]osso a macchia« ocenjen na 600 lir (SI PAK, KP 6, IX skupina, a. e. 1340, XII/10, p. 13).

5. Alessandro in Paolo Tremignon,
oltar sv. Josipa. Hvar, katedrala

minikanske cerkve,⁴⁶ medtem ko so »alzamento«, torej vmesni del med menzo in predelo ali stopnice (oziroma oboje), izdelali približno teden kasneje (7. februar 1807). Na vmesnem delu iz rdečega marmorja so na oltarju sv. Barbare tudi delni napisi in grb, podoben grbu koprskega škofa Andrea Elia (1572–1576).⁴⁷ Na to je opozoril že Antonio Alisi in dodal, da gre za marmor iz ene ali dveh nagrobnih plošč,⁴⁸ kar je mogoče razbrati tudi iz nekaterih delnih besed, vidnih na oltarju, kot na primer »SEPVLC« (verjetno od »SEPVLCRVM«), prav tako je vidna tudi letnica 1660, škofovo ime »ELIO« in njegov grb. Alisi je sicer domneval, da gre za preureditev oltarja z začetka 18. stoletja,⁴⁹ torej iz časa prenove stolnice, vendar je iz zgoraj navedenih podatkov o prenosu rdečih marmorjev iz dominikanske cerkve razvidno, da je šlo za začetek 19. stoletja. Poleg tega tudi v računski knjigi za leto 1807 najdemo podatek o uporabi delov nagrobnih plošč, odstranjenih iz do-

⁴⁶ »[1807] 29 Gen.[aio] Lievo, ed asporto di marmi rossi da S. Domenico L 4:14« (ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1788, fol. 29).

⁴⁷ Za grb Andrea Elia glej RADOSI 2003, cit. n. 31, p. 168.

⁴⁸ ALISI 1932, cit. n. 5, pp. 56–57.

⁴⁹ ALISI 1932, cit. n. 5, p. 57.

6. Oltar sv. Marka, 1743–1749.
Koper, stolnica

minikanske cerkve: »fattura di muratore per selciare li rami delle lapidi sepolcrali levate a S. Domenico«.⁵⁰ Zakaj so oltarjema med menzo in nastavkom dogradili del iz rdečega marmorja, ne vemo. Morda so ju želeli povečati, saj sta še vedno najmanjša oltarja v stolnici, čeprav sta bila povečana za dobrih 20 cm.

Naslednji oltarni par tvorita oltar sv. Marka (sl. 6) in oltar Brezmadežne (sl. 7). Oltar sv. Marka je dokumentirano delo Giambattista Bettinija, ki je nastalo po načrtih Giorgia Massarija.⁵¹ Te podatke sta navedla že Francesco Semi in Antonio Alisi,⁵² kar so po njiju prevzeli kasnejši avtorji, kot sta Sergej Vrišer in Massimo De Grassi,⁵³ nedolgo nazaj pa je po ponovnem pregledu arhivskih dokumentov in blagajniških knjig do enakega zaključka prišla tudi Helena Seražin.⁵⁴ Pogodbo o naročilu oltarja sv. Marka je še vedno mogoče videti v kapiteljski blagajniški knjigi,

⁵⁰ ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1788, fol. 29.

⁵¹ Priloga 2.

⁵² SEMI 1934, cit. n. 10, p. 51; Francesco SEMI, *Capris Iustantinopolis Capodistria*, Trieste 1975, p. 202; ALISI 1932, cit. n. 5, p. 61.

⁵³ Cf. VRIŠER 1983, cit. n. 11, p. 201; DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 46: cat. 17.

⁵⁴ SERAŽIN 2007, cit. n. 3, p. 184.

7. Oltar Brezmadežne, 1748–1750, 1806/1807. Koper, stolnica

Giambattista Bettini iz Portogruara jo je ob prisotnosti prokuratorjev cerkve Benvenuta Gravisija in Alviseja Tarsije podpisal 18. novembra 1743.⁵⁵ Prenos delov oltarja v Koper in postavitvev lahko spremljamo v blagajniški knjigi med letoma 1744 in 1749,⁵⁶ oltarna slika pa je bila nanj nameščena maja 1750.⁵⁷ Podpisana pogodba zajema opis naročenega oltarja, poleg pogodbe pa je bil na posebnem dokumentu napisan tudi celoten seznam materiala za posamezne dele oltarja s predvidenimi cenami.⁵⁸ V pogodbi je zavedeno, da mora biti telo oltarja narejeno iz genoveškega marmorja, stopnice iz veronskega marmorja (*mandolato di Verona*), njegovi štirje

⁵⁵ Priloga 2. Prav tako lahko poleg pogodbe med vstavljenimi nepaginiranimi listi najdemo podatek o plačilu 10.900 lir Giambattistu Bettiniju 12. februarja 1749 za oltar sv. Marka, novembra istega leta pa še 1.300 lir za isti oltar (ŠAK KA, L. A., H Chiesa, vstavljen nepaginiran list).

⁵⁶ ŠAK KA, L. A., H Chiesa, foll. 13–44. V blagajniški knjigi je oltar sv. Marka včasih imenovan tudi *del Venerabile*: »[1744] 17 Lugl[io]. contate in questo giorno al Sig[nor] Gio[vanni] Batt[ist]a Betini Tagliapietra a buon conto dell'Altar del Venerabile va lavorando come dà ricevuta di suo proprio pugno L 1800« (ŠAK KA, L.A., H Chiesa, fol. 13). Semi pravi, da so ga tako imenovali, ker so tam hranili zakrament vse do transporta oltarja sv. Zakramenta v stolnico. SEMI 1934, cit. n. 10, p. 51.

⁵⁷ »[1750] 7 maggio Per contate a M[aestro]. Iseppo Mattiassi Marangon per h[avend].o accomodato il telero della Palla di S. Marco« (ŠAK KA, L. A., H Catedrale fol. 47).

⁵⁸ Priloga 4.

stebri iz afriškega marmorja⁵⁹ z lisami in kapiteli iz kamna z Brionov. Na seznamu nakupljenega materiala pa lahko preberemo tudi, da morajo biti štirje kapiteli nad stebri izklesani v obliki oljčnih listov, okvir za oltarno sliko iz marmorja vrste *bardiglio* ter da je nad lokom oltarne slike glava kerubina, kar se popolnoma uje ma z današnjim oltarjem sv. Marka. Oltarna slika sv. Marka je del Stefana Celestija iz leta 1638. Bila je še del starega oltarja, ki je stal nasproti današnjemu, letnica MDCCXLIX, vidna na traku, dodanemu sliki, pa se nanaša na leto posvetitve oltarja.⁶⁰ Nasproti oltarja sv. Marka stoji oltar Brezmadežne, ki mu je po izgledu zelo podoben. Od njega se razlikuje predvsem v materialu oltarnega nastavka, ki je lesen, medtem ko je njegova menza kamnita. Gre za edini oltar v koprski stolnici cerkvi, ki je že v prvih monografskih obravnavah cerkve popolnoma izpuščen iz pregleda, saj ga niti Semi niti Alisi v svojih opisih ne omenjata. Prvi je o oltarju pisal Massimo De Grassi v *Istria, Città Maggiori*, kjer je, sodeč po njegovi zunanji podobi, sklepal, da bi lahko šlo za še en oltar, narejen po Massarijevih načrtih, ali pa za kasnejšo kopijo oltarja sv. Marka.⁶¹ V arhivskih dokumentih, ki jih je navedla že Helena Seražin,⁶² pa lahko poleg pogodbe za oltar sv. Marka pri Bettiniju najdemo tudi podatek o plačilu 1.871 lir 4. maja leta 1748 istemu kamnoseku za izdelavo oltarja sv. Roka, prav tako izdelanega po risbi arhitekta Giorgia Massarija.⁶³ Iz ohranjenih podatkov v računski knjigi je razvidno, da so oba oltarja v stolnici postavljali približno istočasno, nekje med letoma 1749 in 1750.⁶⁴ Maja 1750 je škof Giovanni Battista Sandi opravil redno vizitacijo cerkve, v kateri je zapisal, da je bil oltar sv. Roka v tistem času iz njegove stare lokacije prestavljen nasproti oltarju sv. Hieronima in je imel novo marmorno menzo,⁶⁵ medtem ko je bil oltar

⁵⁹ S tem izrazom so v pogodbah baročnih oltarjev pogosto označene breče iz Versilie ali Toskane, katerih uporaba je bila zelo razširjena in je prevladovala v naročilih. Cinzia D'AGOSTINO, *Atlante dei litotipi, Scultura in Trentino. Il Seicento e il Settecento* (edd. Andrea Bacchi – Luciana Giacomelli), I, 2003, p. 323.

⁶⁰ Za sliko sv. Marka cf. ALISI 1932, cit. n. 5, p. 56; BREJC 1983, cit. n. 18, p. 134; Edvilijo GARDINA, *Bartolomeo Gianelli 1824–1894*, Koper 1994, p. 27; LUCCHESI 1999, cit. n. 18, p. 53: cat. 37; LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 243.

⁶¹ Pri tem ni upošteval, da je njegov oltarni nastavek lesen. DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 53: cat. 36.

⁶² SERAŽIN 2007, cit. n. 3, pp. 159, 184–186.

⁶³ Priloga 3.

⁶⁴ Giambattista Bettini dobi še januarja 1750 plačilo za oba oltarja: »[1750] 13 Gen[ai]:o. Consegnate al Sig[nor] D[omeni].co Morenti(?) per consegnare al Sig[nor] Gio[vanni] Batt[ist]a Bettini di Porto Gruaro per conto degl'Altari posti in opera L 620.« (ŠAK KA, L. A., H Chiesa, fol. 46).

⁶⁵ »Altare di S. Rocco trasportato dall'Antico sito alla navata laterale in Cornu. Epistole dirimpetto il Soprad[et]to di S. Girolamo [...] nella mensa che e novem[en].te eretta ineroslata di fino marmo.« (ŠAT KP, fasc. 106, fol. 63v).

sv. Marka »fabricato nuovamente di fino marmo«. ⁶⁶ Januarja 1751 so Bettiniju za oltar sv. Roka izplačali še 1.316 lir, vendar kot je navedeno v viru »per supplire alla spesa dell'Altar di S. Rocco nel stato nel quale presentem[en].te s'attrova«, ⁶⁷ iz česar lahko sklepamo, da je bila v tistem času dokončana samo kamnita menza. V blagajniški knjigi se je ohranilo tudi nekaj podatkov o tem, kaj se je z njim dogajalo v letih 1806 in 1807, v času ukinitve samostanov. Iz zapisov je razvidno, da so oltar 21. decembra 1806 iz dotedanjega mesta v stolnici odstranili, ga tri dni kasneje prestavili, 28. decembra pa dokončali oz. dopolnili. ⁶⁸ Oltar sv. Roka (do tedaj verjetno še vedno brez nastavka), so torej decembra 1806 prestavili na drugo mesto v stolnici – nasproti oltarju sv. Marka – in mu po vsej verjetnosti izdelali tudi nov lesen nastavek po vzoru nasproti stoječega oltarja. Tako je stolna cerkev v svojem ladijskem delu dobila nov poenoten izgled s tremi oltarnimi pari. V 19. stoletju je oltar zamenjal tudi patrocinij. Do posvetitve oltarja Brezmadežni je prišlo okoli leta 1854, ko je koprski slikar Bartolomeo Gianelli naslikal oltarno sliko, ki je na njem še danes. ⁶⁹ Do prve spremembe patrocinija pa je očitno prišlo že prej, mor-da takoj ob prenosu okoli leta 1807, saj je iz cerkvenega inventarja, izdelanega 23. marca 1822, razvidno, da je bil ta oltar v tistem času posvečen sv. Ludviku in ne več sv. Roku. ⁷⁰ V blagajniški knjigi oltarja sv. Roka se je ohranila tudi risba oltarja (sl. 8), na kateri pa ni nobenih podatkov o datumu nastanka, o njenem avtorju ali

⁶⁶ ŠAT KP, fasc. 106, fol. 65.

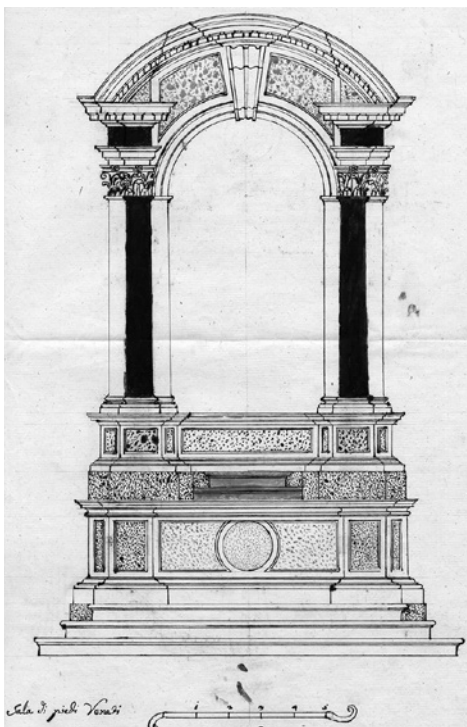
⁶⁷ ŠAK KA, L.A., H Chiesa, fol. 51.

⁶⁸ »[1806] 21 Xmbre. all'Altarista a conto giornate della demolizione degli altari di S. Croce, e S. Rocco, e trasporto di quest'ultimo L.36:- «, »24.d.to agli Altaristi per lavoro, a giornata nella demolizione di S. Croce, e trasporto di S. Rocco, compresa mancia, altre L.36 avutea li 21 L 111:15:-; d.to agli stessi a conto Accordo scritto dei quattro Altari dei Servi, e S. Domenico L 120:-«, »28 d[et] to agli stessi per compimento di S. Rocco, lavoro di jeri L 18:-« (ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1788, fol. 28).

⁶⁹ Slika Brezmadežne je delo koprskega slikarja Bartolomea Gianellija, ki je prav tako avtor oltarne slike sv. Petra in Pavla na istoimenskem oltarju v koprski stolni cerkvi. Sliko naj bi Gianelli naslikal v tednu, preden je papež Pij IX. 8. decembra 1854 razglasil dogmo brezmadežnega spočetja, po procesiji, posvečeni v ta namen, pa so sliko namestili na oltar v stolnici, kjer je še danes. Cf. Nicolò DEL BELLO, De Gianelli e della sua Immacolata, *Pagine Istriane*, III/9–10, 1905, pp. 201–203; GARDINA 1994, cit. n. 60, p. 27; ALISI 1932, cit. n. 5, p. 56; BREJC 1983, cit. n. 18, p. 134; LUCCHESI 1999, cit. n. 18, p. 53; cat. 37; LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 243.

⁷⁰ ŠAK KA, fasc. 864. Oltar sv. Ludvika (oz. Luigija, kot ga navaja vir) se v stolnici še vedno omenja tudi v času njene restavracije, torej v 70. letih 19. stoletja, ko so izdelali tudi nov kip, posvečen svetniku za njegov oltar (ŠAK KA 387, XVI, pp. 7–8). To se nikakor ne ujema z dejstvom, da je takrat na nekdanjem oltarju sv. Roka že stala slika Brezmadežne Bartolomea Gianellija, katere okvir so v istem času tudi pozlatili (ŠAK KA 387, XVI, p. 9). Ali so patrocinij sv. Ludvika v času namestitve Gianellijeve slike Brezmadežne na oltar, kjer jo lahko vidimo še danes, prestavili na kakšen drugi začasni/dodatni oltar, ni jasno. Oltar sv. Ludvika prav tako ni omenjen v literaturi, tudi v prvih stolničnih monografijah Semija in Alisija, ki sta nastali dobrih 50 do 60 let za tem, ne. Za kakršnekoli zaključke v zvezi s tem bi potrebovali dodatne podatke.

8. Načrt oltarja. Koper, Škofijski arhiv
(ŠAK KA, B Capitali attivi, Cassa di S. Rocco,
vstavljen nepagiran list)

za kateri oltar naj bi šlo.⁷¹ Zaradi tega ni popolnoma jasno, ali gre za dejansko risbo oltarja sv. Roka ali risbo kakšnega drugega oltarja. V primeru, da gre za oltar sv. Roka, je bil ta oltar iz koprške stolnice v vmesnem času odstranjen, saj danes v njej ni nobenega, ki bi mu bil po videzu enak. Prav tako je bil oltar, katerega risba se je ohranila, skoraj dva metra manjši od oltarja sv. Marka in več kot pol metra manjši od trenutno najmanjših oltarjev v stolnici,⁷² kar bi lahko pomenilo, da je bil načrtovan za kakšno drugo, morda manjšo cerkev. Tudi vodni znak na vstavljenem listu z risbo se razlikuje od ostalih listov v blagajniški knjigi, slogovno pa bi oltar na risbi lahko umestili v čas Baldassara Longhene ali njegovih naslednikov, torej v drugo polovico 17. ali zgodnje 18. stoletje, in nikakor ne v štirideseta leta 18. stoletja oz. na splošno v Massarijev opus. Glede na to, bi morda lahko šlo tudi za risbo starega oltarja sv. Roka izpred leta 1751.

Zadnji oltarni par tvorita oltar sv. Križa (sl. 9) ter oltar sv. Petra in Pavla (sl. 10). O nastanku obeh zasledimo v literaturi precej neenotne podatke. Za oltar sv. Petra

⁷¹ ŠAK KA, B Capitali attivi, Cassa di San Rocco, vstavljena nepaginirana risba.

⁷² Njegove dimenzije so po risbi sodeč 681 × 291 cm.

9. Oltar sv. Križa, prva polovica 18. stoletja.
Koper, stolnica, provenienca: nekdanja
servitska cerkev, Koper

in Pavla z oltarno sliko koprskega slikarja Bartolomea Gianellija⁷³ je Antonio Alisi menil, da je leta 1806 prišel iz ukinjene dominikanske cerkve.⁷⁴ Tako je zapisal tudi Vittorio Luglio,⁷⁵ po katerem je podatke povzela tudi Zdenka Bonin.⁷⁶ Edvilio Gardina je navedel, da so oltar prinesli iz servitske cerkve,⁷⁷ Francesco Semipa, da je oltar leta 1725 izdelal kamnosek Zanino Zulian po naročilu prokuratorja cerkve Innocenta de Bella,⁷⁸ kar je povzel tudi Massimo De Grassi.⁷⁹ Za oltar sv. Križa, na katerem je danes marmorni križ kiparja Scipiona Biggija iz Carrare iz leta

⁷³ Oltarna slika je nastala leta 1853. ŠAK KA Amministrazione Chiesa Cattedrale 1853, Estratto sommario. cf. ALISI 1932, cit. n. 5, p. 56; SANTANGELO 1935, cit. n. 18, p. 43; BREJC 1983, cit. n. 18, p. 134; GARDINA 1994, cit. n. 60, p. 23; n. 16; LUCCHESI 1999, cit. n. 18, pp. 52–53; cat. 35; LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 243.

⁷⁴ ALISI 1932, cit. n. 5, p. 55.

⁷⁵ LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 242.

⁷⁶ BONIN 2003, cit. n. 14, p. 147.

⁷⁷ GARDINA 1994, cit. n. 60, p. 23; n. 16.

⁷⁸ SEMI 1934, cit. n. 10, p. 50. Vendar v kapiteljski računski knjigi o naročilu oltarja v tistem letu ni nobenih podatkov.

⁷⁹ DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 52; cat. 34.

1894,⁸⁰ je Semi tako kot za oltar sv. Petra menil, da je delo Giovannija oz. Zanina Zuliana iz leta 1729, nastalo po naročilu gastalda bratovščine sv. Križa Pietra Benčiča.⁸¹ Alisi pa ga je po drugi strani pripisal kiparju Luigiju Luraghiju iz Coma, ki naj bi ga izdelal leta 1769, ko se je bratovščina sv. Križa odločila za združitev obeh oltarjev, starega bratovščinskega in stolničnega.⁸² V kapiteljski računski knjigi ni o omenjenih naročilih nobenih podatkov, poleg tega so pri ponovni sanaciji južne nosilne stene stolne cerkve leta 2006 ugotovili, da je oltar sv. Petra in Pavla položen na estrih, kar pomeni, da je brez temeljev.⁸³ Če upoštevamo te podatke in ohranjeni seznam o leta 1806 prinesenih oltarjih iz ukinjenih cerkva,⁸⁴ je zelo velika možnost, da gre za oltarja, prinesena iz servitske cerkve. Na srečo sta se v vizitacijah s konca 18. stoletja ohranila dva natančna popisa opreme servitske cerkve, prvi iz leta 1769 in drugi iz leta 1787, ki ju navajata avtorja Pachera in Vescia v monografiji *I Servi di Maria in Istria*.⁸⁵ V poznejšem zapisu, ki detajlno opisuje tudi vso cerkveno opremo, lahko preberemo, da je bilo v tistem času v servitski cerkvi sedem oltarjev, pet lesenih in samo dva marmorna. To sta bila oltar Marijinega oznanjenja ter oltar sv. Filipa in Avgušтина. Iz vizitatorjevega opisa je razvidno, da sta bila oltarja izdelana iz afriškega marmorja, imela vsak po štiri stebre in nekatere druge dele oltarja iz enakega marmorja, po videzu pa sta si bila podobna.⁸⁶ V stolnici

⁸⁰ Po Alisiju je starejši oltar sv. Križa stal v nasprotni ladji. ALISI 1932, cit. n. 5, p. 63. Cf. tudi SEMI 1934, cit. n. 10, p. 50; VRIŠER 1983, cit. n. 11, p. 210; DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 65; cat. 63; LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 244.

⁸¹ SEMI 1934, cit. n. 10, p. 50. Za Semijevo različico se odloči tudi Massimo De Grassi, saj pravi, da sta si oltarja izjemno podobna in je velika možnost, da sta delo istega kamnoseka. DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 65; cat. 62.

⁸² Alisi navaja, da se je bratovščina sv. Križa šele pozimi 1769 odločila za združitev obeh oltarjev, starega bratovščinskega in stolničnega. Iz tega naj bi nastal nov oltar, ki je po njegovih besedah delo kiparja Luigija Luraghija. ALISI 1934, cit. n. 5, pp. 55, 62.

⁸³ Matej ŽUPANČIČ – Alfred A. TRENZ – Daniela TOMŠIČ, Koper – cerkev Marijinega vnebovzvetja, *Varstvo spomenikov*, 43, 2007, pp. 88–91; cat. 77.

⁸⁴ Priloga 7.

⁸⁵ PACHERA – VESCIA 2005, cit. n. 33, pp. 51–52. Prvi del z dne 20. junija je popis samostana in cerkvice sv. Martina, 28. junija pa je vizitator popisal servitsko cerkev in njeno opremo. Popis cerkve hrani Državni arhiv v Benetkah – Archivio di Stato di Venezia (ASVe), Aggiunto sopra monasteri, b. 103, navajam po PACHERA – VESCIA 2005, cit. n. 33, pp. 53–58.

⁸⁶ »6.to l'altare delli SS. Filippo et Agostino tutto di marmo affricano, con quattro colone et altri fornimenti tutti di esso marmo e simile al 3.zo soprad.to Altare, ove vi esiste custodia rinchiude la Piside, con il Venerabile, con baldachino tutto d'orato, ed essa custodia a finto marmo, con palla in tella et altra statua pitturata rappresentante la B.V. della Cintura« (PACHERA – VESCIA 2005, cit. n. 33, p. 5). Prav tako opiše oltar Marijinega oznanjenja: »3.zo l'Altare della Annunciata tutto di marmo affricano con quattro collone, et altri fornimenti tutti di esso marmo« (PACHERA – VESCIA 2005, cit. n. 33, p. 57). Servitsko cerkev opisuje tudi Naldini v NALDINI 2001, cit. n. 8, p. 131–132.

10. Oltar sv. Petra in Pavla, prva polovica 18. stoletja. Koper, stolnica, provenienca: nekdanja servitska cerkev, Koper

imamo poleg Bettinijevega oltarja sv. Marka in oltarja Brezmadežne samo še dva oltarja iz afriškega marmorja s štirimi stebri, ki sta si med seboj podobna, to sta oltar sv. Križa ter oltar sv. Petra in Pavla. Na to, da gre res za oltarja, prinesena iz servitske cerkve, namiguje tudi podatek iz kapiteljske računske knjige o nakupu rumene barve za dva oltarja, prinesena iz servitske cerkve 5. maja 1807,⁸⁷ saj sta oltar sv. Križa ter Petra in Pavla edina oltarja v koprski stolni cerkvi, katerih deli (kapiteli pilastrov za stebri) so pobarvani z rumeno barvo.⁸⁸

⁸⁷ »[1807] 5. Maggio. Color giallo per li due Altari furono dè Servi L5:18« (ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1788, fol. 31).

⁸⁸ Poleg dveh oltarjev naj bi bila v koprsko stolnico po ukinitvi cerkva prinesena tudi oltarna slika, ki je bila vse do srede 19. stoletja, ko so jo zamenjali z novo sliko Bartolomea Gianellija, na oltarju sv. Petra in Pavla. V originalu sta bila na servitski sliki upodobljena dva redovna svetnika, ki pa sta bila ob prenosu v stolnico in menjavi patrocinija preslikana v sv. Petra in Pavla. Po konservatorsko-restavratorskem posegu je bilo mogoče ugotoviti, da sta bila zelo verjetno pod preslikavo upodobljena sv. Filip in sv. Avguštin. To, da je bil v servitski cerkvi pred njeno ukinitvijo oltar, posvečen ravno tema svetnikoma, sta s sliko povezali že Katra Jerman in Barbka Gosar Hirci (Katra JERMAN – Barbka GOSAR HIRCI, Marija s sv. Avguštinom in sv. Filipom Benizijem, *Bilten SUZD*, 2010, <http://www.suzd.si/bilten/arhiv/bilten-suzd-9-10-2010/318-spomeniko-varstvo/253-katra-jerman-barbka-gosar-hirci-ponovno-odkrita-oltarna-podoba-iz-nekdanje-cerkve-koprskega-servitskega-samostana> [18. 10. 2017], z literaturo), kar pa lahko na tem mestu s tezo, da je bil v stolnico dejansko prinesen celoten oltar, samo potrdimo.

11. Oltar sv. Zakramenta, prva polovica 18. stoletja. Koper, stolnica, kapela sv. Zakramenta, provenienca: nekdanja cerkev sv. Klare, Koper

V levi kapeli ob koru je oltar sv. Zakramenta (sl. 11). Za izvor oltarja se v lokalni koprski literaturi pojavljata dve tezi. Alisi je namreč zapisal, da je bil oltar leta 1806 prinesen iz ukinjene cerkve sv. Klare, Semi, po katerem je provenienca povzela večina kasnejših piscev, pa, da je bil prinesen iz ukinjene frančiškanske cerkve.⁸⁹ Ohranjen seznam prinesenih oltarjev ob ukinitvi cerkvenih ustanov reši vsako negotovost v zvezi z njegovo provenienco, saj dokumentira, da sta bila v cerkev prenesena tabernakelj (skupaj z oltarjem) iz ukinjene cerkve sv. Klare.⁹⁰ Po ukinitvi cerkve sv. Klare je bil leta 1806 narejen tudi popis cerkvenega imetja, kjer je naveden glavni oltar, izdelan iz finega marmorja s tabernakljem in dvema podobnima figurama, ki ga je takratni cenilec Domenico Dongetti ocenil na 1.600

⁸⁹ ALISI 1932, cit. n. 5, p. 47; SEMI 1934, cit. n. 10, p. 49; Cf. VRIŠER 1983, cit. n. 11, pp. 106–107; DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 59: cat. 50; LUGLIO 2000, cit. n. 13, p. 242.

⁹⁰ Priloga 7.

12. Gasparo Albertini, glavni oltar, 1788–1790. Koper, stolnica

lir.⁹¹ Prav tako lahko v vizitacijah škofa Carla Camucia iz leta 1768 preberemo, da je imel glavni oltar v cerkvi sv. Klare ob straneh tabernaklja postavljeni dve marmorni podobi, sv. Frančiška Asiškega in sv. Antona Padovanskega.⁹² Tudi na steno za oltarjem je nameščena slika sv. Klare, danes pripisana videmskemu slikarju Francescu Pavoni, ki je po Alisijevih podatkih skupaj z oltarjem prišla iz ukinjene cerkve klaris.⁹³ Da je imela tudi frančiškanska cerkev v začetku 18. stoletja tabernakeljski oltar z dvema figurama, izvemo iz Naldinijevega opisa cerkve v *Corografii*,⁹⁴ ven-

⁹¹ Poleg glavnega oltarja sta bila v cerkvi sv. Klare v času njene ukinitve leta 1806 še dva marmorna oltarja, ki sta bila skupaj ocenjena na 2.600 lir, dva lesena polihromirana in pozlačena oltarja, štiri oltarne slike ter devet platen (SI PAK, KP 6, IX. skupina, a. e. 1469, fol. 85).

⁹² »e si venerano le immagini de S. S. Francesco d'Assisi et Antonio di Padova scolpite di marmo fino e collocate ai Lati del Tabernacolo« (ŠAT KP, fasc. 133, fol. 258).

⁹³ ALISI 1932, cit. n. 5, p. 47; LUCCHESI 1999, cit. n. 18, p. 50: cat. 28; Sliko je Francescu Pavoni prvi pripisal Ferdinand Šerbelj (Ferdinand ŠERBELJ, Baročno slikarstvo na Goriškem, *Acta Historiae Artis Slovenica*, 4, 2000, pp. 109–132), cf. tudi Vesna KAMIN KAJFEŽ – Gregor POBEŽIN, Koprski škof Paolo Naldini (1632–1713), njegova oporoka in njegovo zadnje počivališče v cerkvi sv. Blaža v Kopru, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLVIII, 2012, pp. 67–94.

⁹⁴ »l'Altare Maggiore di questa Chiesa, nel cui mezzo s'alzano il Tabernacolo del Venerabile, ed a fianchi i simulacri dei SS. Serafini, Francesco ed Antonio« (NALDINI 1700, cit. n. 8, pp. 191–192; NALDINI 2001, cit. n. 8, p. 138–139).

dar naj bi figuri iz ukinjene cerkve manjših bratov sv. Frančiška po nekateri virih odnesli v župnijsko cerkev sv. Blaža v Vodnjan.⁹⁵ V kapeli sv. Zakramenta je torej oltar, prinesen iz cerkve sv. Klare, marmorno ograjo, ki kapelo zapira, pa je avgusta 1807 izklesal kipar in kamnosek Giuseppe Barberi.⁹⁶

Glavni oltar (sl. 12) je delo Gaspara Albertinija, nastal med letoma 1788 in 1790.⁹⁷ Iz ohranjene računske knjige je razvidno, da je Gasparo Albertini 17. februarja 1788 dobil 1.800 lir za izdelavo glavnega oltarja,⁹⁸ plačila za dela na oltarju pa je dobival vse do leta 1790.⁹⁹ Oltar je po mnenju Helene Seražin nastal še po Massarijevih načrtih in je, sodeč po umetelnem baldahinu z oltarno sliko na steni kornega zaključka,¹⁰⁰ stal pred vhodom v prezbiterij in bil podoben oltarju Najsvetejšega v stolnici v Padovi.¹⁰¹

V povezavi z ukinitvijo cerkvenih institucij leta 1806 ter s stolničnimi oltarji se je ohranil tudi dokument, ki pravi, da so v stolnici 28. maja 1806 odstranili sedem oltarjev in jih nadomestili z drugimi sedmimi (vključno z dopolnitvijo oltarja sv. Roka), kar naj bi po izračunu prota Dongettija stalo 18.000 lir.¹⁰² Ti podatki se skladajo tudi z našimi dosedanjimi ugotovitvami. V tistem času so torej v cerkvi odstranili vse oltarje razen glavnega oltarja Gaspara Albertinija in Bettinijevega oltarja sv. Marka. Oltar sv. Roka so odstranili, postavili nasproti oltarja sv. Marka, ga dopolnili ter mu že takrat ali pa kasneje spremenili patrocini (danes oltar Brezmadežne), oltar sv. Hieronima so prestavili na čelo desne stranske ladje in vanj

⁹⁵ Damir Tulić kot vir navaja članek Antonia Della Zonca iz leta 1849, z besedilom »Sui due piedestalli sono poste le statue marmoree di S. Francesco in cornu Evangelii, e di S. Bonaventura in cornu Epistolae. Queste prime stavano sull' altare maggiore della chiesa dei minori conventuali in Capodistria.« (Giovanni Antonio DELLA ZONCA, Dignano IV, Chiesa Parrocchiale, *L'Istria*, nr. 57–58, IV, 10. 11. 1849, pp. 225–230, navajam po TULIĆ 2012, cit. n. 38, p. 258).

⁹⁶ Priloga 5.

⁹⁷ Cf. ALISI 1932, cit. n. 5, p. 35; SEMI 1934, cit. n. 10, p. 38; VRIŠER 1983, cit. n. 11, pp. 87–89; SEMI 1975, cit. n. 52, p. 201; DE GRASSI 1999, cit. n. 12, p. 51: cat. 32; SERAŽIN 2007, cit. n. 3, p. 159.

⁹⁸ »[1788] 6 febr[ai]o. Per lire mille otto cento contate a M.re Gasparo Albertini sono queste per la prima Ratta del Altar Maggiore giusta l'accordo e ricevuta estesa dal medesimo L 1800.« (ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1787, fol. 1).

⁹⁹ ŠAK KA, A Cassa Chiesa Cattedrale 1787, foll. 2–7.

¹⁰⁰ Oltarna slika Marijinega kronanja zaenkrat velja za delo neznanega slikarja, aktivnega v Kopru neke na začetku 18. stoletja, medtem ko je baročni okvir, v katerega je vpeta, delo videmskega kiparja Orazia Liberaleja (Maria WALCHER, in: *Istria, Città maggiori. Capodistria, Parenzo, Pirano, Pola. Opere d'arte dal Medioevo all'Ottocento* (edd. Giuseppe Pavanello – Maria Walcher), Trieste 1999, pp. 51–52: cat. 33); cf. ALISI 1932, cit. n. 5, p. 35.

¹⁰¹ SERAŽIN 2007, cit. n. 3, p. 159.

¹⁰² Priloga 6.

postavili leseni kip *Pietà* iz servitske cerkve (danes oltar Žalostne Matere Božje), tabernakeljski oltar, prinesen iz sv. Klare, so postavili v kapelo sv. Zakramenta, dva oltarja iz servitske cerkve na konec leve in desne stranske ladje (oltarja sv. Petra in Pavla ter sv. Križa), oltarja iz dominikanske cerkve pa na začetek stranskih ladij (oltarja sv. Hieronima in sv. Barbare). Koprška stolna cerkev je tako v začetku 19. stoletja dobila prenovljeno notranjo podobo s petimi »novimi« kamnitimi oltarji, ki skupaj s štirimi, zanjo že originalno zasnovanimi, še danes sooblikujejo stolnično notranjščino.

PRILOGA 1

Pogodba za oltar sv. Hieronima, Alessandro Tremignon, 22. 11. 1669.

Registro dell'Accordo dell'Altar novo di S. Geronimo

Adi 22 9bre 1669 in Cap[odistri].a

Io Aless.ro Tremignon Tagliapietra in S. Benetto in Venetia mi obbligo con la presente scrittura di far l'altar di San. Ger.o nel Duomo di q[ues].ta città in conformità' del disegno lasciato in mano delli s.ri Pr[ocurato].ri della d[et].ta Chiesa con l'espressioni seg.[uen]ti: cioè

Che tutto il corpo dell'altare sia di marmo fino di Genova di conveniente grossezza fregato lustrato, alto dal salizo sin al soffitto e che li scalini siano di mandolato di Verona pur freg[a].ti lustrati. Le due colone grandi siano di p[ie].di 7 ½ di tutto tondo e con q.te di Affricano da Gen. con belle macchie; le altri due della palla siano di p[ie].di 4 onze 9 in c[irc].a fatte di due terzi e q[ues].te di Rosso di Franza; Li cap[ite].li delle d[et].te colone grandi, corintij, quelli delle colone della palla ionici, sotilmente lavorato di marmo fino e tutto il rimanente in conformità del disegno fregato, e lustrato;

Ecettuate però tutte le figure, anco quelle del volto in vece delle quali, far le sue machie a partimenti, ecettuato anco il zoccolo del santo e l'intaglio sotto il med[esi].mo zoccolo del scabello, con ponerli dentro rimessi diversi cioè Africani, Serpentine, Rossi di Francia, bianchi e neri e paragoni, e tutto q.to in buona e lodabile forma per prezzo di ducc[a].ti mille e ottanta da L[ire]. 6:4; coso obligar.me di dar d'opera sud[et].ta di questo punto finita per tutto il mese di Aprile pross[im].o susseguente, metterla in barca a Ven[ezi].a venir a ponerla in opera per quello appartiene alla mia professione, dovendi nel resto restar obligati li d[ett].i S[igno].ri Proc[urato].ri a spese di murari, materiali, condota di barche e scarico delle med[esi].me in Capod[istri].a con q[ues].ta dechiarar.me di dover venir in dietro il avro(?) del parapetto e della cima sopr la cornice, ad oggetti che non trovandosi comodo li S[igno].ri Proc[urato].ri di tutto p[rese].nti il tutto Dan[a].ro sud[et].to, debba da successori(?) esser adempita e sodisfatta l'opera sud[e].ta così che in fine della med[esi].ma io debba conseguir intieram[en].te la summa de D[ucati] 1080; a buon conto de quali confesso haver ricevuto di capara D[ucati] 80 da L[ire] 6:4 come sop[r].a, e per il pross[im].o Nat[a].le mi dovera' esser contata la summa di D[ucati] 400, in fede di che sara la pr[esen].te sott[oscritt].a da ambe le parti.

Horatio Fini Pr[ocurato].r della Chiesa Catt[edra].le affermo q[ues].to di sopra

Marco Antonio Borisi affer.mo quanto di sopra

Io Aless[and].ro me obbligo q[ues].to di sop[r].a

(ŠAK KA Libro Amministrazione F Chiesa, foll. 173v–174r, omemba: SEMI 1934, cit. n. 10, pp. 75–76)

PRILOGA 2

Pogodba za oltar sv. Marka, Giambattista Bettini, 18. 11. 1743.

Laus D.S. Adi 18 9bre 1743 Ca[po]D'Istria

Io Gian Batta Bettini Taglia pietra mobligo con la presente scrittura di far l'altare di S. Marco nel Duomo di questa Città in conformità del disegno consegnatomi dali Ill[ustris-si]:mi Sig[nori]. Procuratori e sagomre fato dal Sig[nor]. Giorgio Massari con l'espresio-ni seguenti cioè

Che tutto il corpo del altare sia di marmo fino da Genoa di convenente groseza fregato lustrato alto dal salizo fino al soffito giusto al dato disegno e che li scalini siano di mandolato di Verona pur fregati lastrati.

Le quattro colone siano di piedi 8:9 di alteza di tutto tondo e queste d'affricano con bele machie, et il telero della pala di Bradiglio.

Li capiteli delle medesime di pietra dali brioni intagliata far le sue machie apartimento e rimessi di affricano giusto al disegno e tutto questo in buona e lodabil forma per prezzo di ducati due mile e trenta dico 2030 da lire sei e sotoi 4 lano con obligatione di dare sopra sudeta fornita dituto punt oper tuti il mese di marzo 1745 e di spedir buona parte delle pietre lavorate, in agosto 1744 ponerli in barca e condurle fanite(?) di porto al porto di questa citta dal quale poi sino in chiesa doverano esser fate condure di spese desi Nobili Sig[nori]. Procuratori che pure doverano eser obligati alle spese de murari et altri materiali ocorerero nel dover in opera il sudeto altare ponendo quel tuto apartiene alla mia professione eser da me suplito.

Nel ventuno luglio 1744 doverano li ante deti sig[no]:ri procuratori contarmi lire mile e oto cento deco 1800 et il rimanente cioè ducati 1730 doverano esermi contati poi in Bate(?) 3 uguali una nel giorno di S. Martino 1744, e l'altra dal cioè una il primo dela ventuna qutagesima(?) 1745 e l'altra porto in opera Che sia il suddetto altare.

Benvenuto Gravisi ? Procu[rato].r alla Cattedrale

Alvise Tarsia Pr[ocurato]:re alla Cattedrale

Io Gio Batta Bettini prometo quanto nela presente

Adi 11 Luglio 1744 Capo distria

(ŠAK KA Libro Amministrazione H Chiesa, vstavljen nepaginiran list, omemba: SEMI 1934, cit. n. 10, p. 51; SERAŽIN 2007, cit. n. 3, p. 159, z delno transkripcijo na p. 184)

PRILOGA 3

Delno plačilo za oltar sv. Roka Giambattisti Bettiniju, 4. 5. 1748.

Adi 4. Maggio 1748 Capo distria

Ricevo io soto scritto dal Ill[ustrissi]:mo Sig[nor]. Cod.e(?) Alvise Tarsia uno de procuratori dalla Ill[ustrissim]:a Chiesa Cated:ra[le] lire mile otto cento setanta una cc. soldi dodeci a conto del Altare di S. Rocco che fu lavorare sopra il disegno del Sig. Giorgio Mazari.

Dico ... 1871:12

Io Gio Batta Bettini (?)

Adi 14. Noveb[r]:e 1749 ridoto in contegio del soprascrito Altare nel stato in cui presente si altrova in lire tremile e nove cento dico L 3900.

(ŠAK KA Libro Amministrazione H Chiesa, vstavljen nepaginiran list, omemba: SERAŽIN 2007, cit, n. 3, p. 159, z delno transkripcijo na p. 186)

PRILOGA 4

Približni izračun materiala za izdelavo oltarja sv. Marka, Giambattista Bettini.

Esteza fata con esata diligenza da me sotocrito di tuti li marmi, at africano e mandola da Verona come pure anco Bredilgio, il tuto per l'ocorente disegno fato da Sig[nor]: Giorgio Mazari come qui soto segue:

Prima per la scalinata di mandola da Verona la medesima a piedi 80 a lire oto il piede vale d[uca]:ti 100; Comprezo anco li cogoloni che questi sono dipia dali piedi 80;

Poi la pradela cimaza giusto il disegno la sudeta vale d[uca].ti 40:-

Più marmi di Carara per fare tuto il corpo del già nominato altare ne vale in tuto miara 35 a ducati 11 il miara vale il deto ... d[uca]ti 380:-

Poi per fare le quattro colone di affricano ne vale miara 13 vale il deto ducati 45 il miara importa d[uca]ti 585:-

Per fare il telare dela pala, di marmo intitolato Bredilgio, compagno di quali si ritrova in Venezia ali B.di (?) S. Gernat ne vale miara due a ducati 13 il miara importa d[uca]:ti 26:-

Poi per fare tuto l'altare rimezo di Affricano compagno le colone ne vale piedi 60 a lire 8 il piede ule(?) vale d[uca]ti 77:-

Più per fare li capiteli, che va sopra le 4 colone e questi pure intagliata a foglia di olivo come dimostra il disegno con 4 contra capiteli compagni vano sopra li pilastri in tuti 8 valgiano d[et]ti 150:- e questi di pietra dura deli brioni

Poi intaglio sopra la cima cioe due picalgie, una croce et due cartele intagliate con una testa di cherubino sopra l'arco della pala il tuto importa d[uca]ti 50:-

Suma straportata di ... d[uca]ti 1411:-

Poi fatura di tuto l'altare giusto il disegno pero la cornice senza modegione ma lavorata con l'instesa finitura, compreso anco diverse spese ocorenti in tale operazione cioe cola siege saldame at altre cosi ocorenti in tuto d[uca]ti 500:-

Poi segatura del sopradeto altare ducati ... d[uca]:ti 100:-

Fregatura del mede[si]mo ... d[uca]:ti 50:-

Suma di tutto ... d[uca]:ti 2061:

Io Gio Batta Betini

Mano propria

(ŠAK KA Libro Amministrazione H Chiesa, vstavljen nepaginiran list)

PRILOGA 5

Pogodba za izdelavo balustrade v kapeli sv. Zakramenta, Giuseppe Barberi, 25. 8. 1807.

Adi 25. Agosto 1807 Capodistria

Colla presente scrittura, quantunque privata aver deve per conseso d'ame le parti quanto fatta fosse per mano di Notaio, con quale viene stabilito, e concluso tra l'Ill[ustrissi].mo e SS[i].mo Monsig[nor].e d. Bonifacio da Ponte vescovo deguissimo, attuale in questa città, e M[onsigno].re Giuseppe Barberi Scultore ossia Tagliapietra di dover formare esso artefice un cosi detto Balustro nelle capella del Santissimo Sacramento nella Chiesa Cattedrale di questa Città med[esi].ma; nel modo deguente, cosi stabilito, convenuto, ed accordato tra esso Monsig[nor].e SS[i].mo da Ponte ed il detto Barbieri.

Colonette di esso Balustro doverà essere formate di marmo di Verona Rosso.

La Base e cima di marmo Greco, e coi suoi quattro pilastrini di marmo Greco, co cui rimessi innepati(?) di marmo Rosso simile a quello delle colonette.

Dovrà ogni cosa essere arpisata, e posta in opera in modo laudabile, colla maggio diligenza, e finezza dell'arte, ed a norma del disegno.

Il prezzo poi di questa stabilita operzione, che deve essere effettuata colla possibile celerità, doverà essere di fiorini cento trenta cinque che calcolatti a f 3 per fiorino importerebbe di monetta corr[en].te f 405.-

Questo esborso si effettuerà anco in (?)atte, ed a norma dei bisogni dell'artefica med[e-sim].a; quallora per altro sia egli impiegato al Travaglio della detta stabilita operazione, compita la quale, nei modi predetti, allora porta' pretenderne il saldo delle patuite f. 450.

Tanto resta concluso, ed accordatto, e per sua maggiore validità sarà la presente firmata d'ambe le parti a fine eser(?).

Io Giuseppe Barberi Affermo comeso per le

Io sudetto Giuseppe Barberi, oricierzo(?) il saldo della sudetta fattura.

(ŠAK KA 31, fol. 44)

PRILOGA 6

Izredni izdatki koprške stolne cerkve, 28. 5. [1]806 (?)

28 maggio [1]806.

Piano di dispendio per ridurre alla dovuta decenza la Chiesa Cattedrale, e quindi per mantenerla e supplire alle sue sagre Funzioni.

Spese straordinarie, eccettuata quella del pavimento.

N[umer].o 10 Finestroni, comprese le 6 finestre del coro per 3 finestroni ed esclusi 3. che si sono già rinovati, a L 600 l'uno L 6000.-

N[umer].o 5 Porte a L 360 l'una L 1800.-

N[umer].o 7 Altari da demolirsi per la sostituzione di altri 7, compreso il compimento di quello di S.Rocco, dietro il calcolo del Proto Dongetti, rispetto a quelli de' Servi L 18000.-

N[umer].o 4 confessionali a L 600 l'uno L 2400.-

Straordinarie L 28200

(ŠAK KA 31, fol. 71)

PRILOGA 7

Seznam v stolnico prinesenih predmetov iz ukinjenih cerkva, 7. 10. 1806.

Capodistria, il di' 7 8bre 1806

Il prefetto del dipartimento d'Istria

Cavaliere del R. Ordine della corona di ferro

Alli

Sig[no]ri Procuratori della Chiesa Cattedrale di Capodistria

Aderindo alle rimostranze fattemi dal zelante Prelato, relative ai sommi bisogni della Chiesa Cattedrale, assento, che alla Cattedrale medesima siano passati li seguenti oc-

correnti oggetti, e però essi Sig[no].ri si presenteranno al Sig[nor]. Direttor del Demanio,
onde eseguire di concerto con esso il passaggio medesimo.

Gli arredi sacri della fu' Sagrestia e Chiesa de' SS. Domenicani.

Il Tabernacolo ed altare della fu' chiesa di S[anta] Chiara.

Due altari di marmo della fu' chiesa de' Servi.

Due detti della fu' chiesa di S. Domenico.

Casafabi (?)

Benini Segr.(?) gener[a].le

(ŠAK KA 31, fol. 62, n. 847)

Viri ilustracij: Matej Klemenčič (1–3, 6–7, 9–12); Damir Tulić (4); Tomić 1995, cit. n. 37, p. 38 (5);
Škofijski arhiv Koper (8)

Gli altari del duomo di Capodistria e la loro origine

RIASSUNTO

Gli altari del duomo di Capodistria furono costruiti tra la seconda metà del Seicento e la fine del Settecento. La domanda principale che turbava i ricercatori fin dai primi studi pubblicati sul duomo agli inizi degli anni Novanta del XX secolo, riguarda la loro provenienza. La cessione di tutta la regione dell'Istria sotto la dominazione francese all'inizio del Novecento comportò la soppressione di una buona parte dei conventi e delle chiese. Gli arredi sacri e le opere d'arte, collocate in queste furono di conseguenza trasportati nel duomo e nelle altre chiese ancora attive.

Secondo l'elenco degli altari trasferiti in duomo nel 1806, conservatosi nell'Archivio diocesano di Capodistria (doc. 7), è evidente, che vi furono portati due altari di marmo dalla chiesa dei Servi, due dalla chiesa dei Domenicani e un altare con tabernacolo dalla chiesa di S. Chiara. Da questo elenco e dalle altre fonti conservate è stato possibile identificarli e ricostruire gli avvenimenti avvenuti nella cattedrale intorno agli anni 1806 /1807.

Il problema più complesso riguarda l'origine dell'altare di San Girolamo (primo altare a destra; fig. 1), già considerato negli anni Trenta del Novecento, nelle prime due monografie sul duomo di Capodistria, opera dell'architetto veneziano Alessandro Tremignon (1669–1670). Di questo altare si è conservato anche il contratto di incarico (doc. 1), in cui si possono leggere più specificatamente le caratteristiche e i materiali: appare quindi evidente che esso non si riferisce all'altare di San Girolamo odierno. La descrizione in realtà corrisponde ad un altro altare situato sempre nel duomo, quello della Pietà (fig. 3). Concordano infatti anche le misure della apertura per la collocazione della pala (294 x 143cm) dell'altare stesso e le misure della pala originale di San Girolamo, prima del suo allargamento (297 x 145cm), oggi collocata sull'attuale altare di San Girolamo. Da questo e altri dati, conservati nel libro delle spese, si può dedurre che l'altare originale di San Girolamo costruito da Alessandro Tremignon negli anni 1669 e 1670 fu portato in un'altra parte del duomo nel periodo suddetto di trasferimento dalle chiese soppresse (1806/1807). Confrontando l'altare oggi della Pietà con gli altri altari scolpiti da Alessandro Tremignon (ad esempio quelli laterali di San Moisè a Venezia, altari della cattedrale di Santo Stefano a Lesina in Dalmazia o con quello laterale nel santuario della Beata Vergine di Castelmonte) è evidente che esso completa bene l'opera dell'architetto veneziano.

Allo stesso momento in cui fu trasportato l'altare di Alessandro Tremignon, fu realizzato anche *“l'Alzamento in marmo rosso delli due Altari levati a S. Dom[enic].co”* (n. 39). Da questa e altre fonti si può dedurre che i due altari portati dalla chiesa soppressa di San Domenico furono l'altare attuale di San Girolamo (fig. 1) e quello che gli sta di fronte e gli assomiglia, l'altare di Santa Barbara (fig. 2). *“L'Alzamento”* in marmo rosso potrebbe riferirsi alle loro scale oppure anche alla parte scolpita in marmo ros-

so inserita tra le mensa e il corpo d'altare. Grazie alle fonti storiche è possibile risalire anche alla posizione originale dei due altari. Nell'elenco degli oggetti trovati nella chiesa domenicana al momento della sua soppressione erano presenti due altari simili *"di pietra con colone di marmo a machia"* valutati più degli altri altari nella chiesa (nn. 44, 45), in cui si adattarono anche le pitture già esistenti, allargandole ai lati.

Nel duomo di Capodistria si trovano ancora l'altare di San Marco (fig. 6), progettato dall'architetto veneziano Giorgio Massari ed eretto dal tagliapietra portogruarese Giambattista Bettini tra gli anni 1734 e 1750 (conservatosi il contratto, doc. 2), e quello simile dell'Immacolata (fig. 7). Quest'ultimo potrebbe essere identificato come l'altare di San Rocco, anch'esso progettato da Massari. La mensa d'altare fu scolpita da Giambattista Bettini negli stessi anni del quello di San Marco (doc. 3) e l'altare rimase in quello stato fino all'anno 1806, quando fu trasferito dalla sua precedente collocazione a quella attuale. Dopo la traslazione fu costruita anche l'alzata dell'altare in legno. Il cambiamento del patrocinio potrebbe essere avvenuto nel 1854, quando il pittore capodistriano, Bartolomeo Gianelli dipinse la pala dell'Immacolata.

L'ultima coppia di altari è costituita da quello di San Pietro e Paolo (fig. 10) e da quello di Santa Croce (fig. 9). Dall'elenco degli altari portati nel duomo nel 1806 è evidente che oltre a quelli da San Domenico, ne furono trasferiti anche due dalla chiesa dei Servi. Che si tratti proprio degli altari di San Pietro e Paolo e Santa Croce lo conferma l'inventario degli oggetti e arredi sacri della chiesa dei Servi, fatto nel 1787, dopo la sua soppressione, da cui si capisce che allora vi si trovavano solo due altari di pietra, simili, con quattro colonne e di marmo africano, quello di SS. Filippo e Agostino e quello dell'Annunciata (n. 86). A questa descrizione nel duomo di Capodistria corrispondono solo gli altari di S. Croce e di S. Pietro e Paolo.

Nel duomo restano ancora l'altare con tabernacolo nella cappella del S. Sacramento (fig. 11), portato nel 1806 dalla chiesa di S. Chiara (doc. 7), e l'altare maggiore (fig. 12) costruito dal tagliapietre piranese Gasparo Albertini (n. 98).

Con le nostre deduzioni coincide anche un altro documento collegato alla soppressione dei conventi e delle chiese, datato 28 maggio 1806 (doc. 6). Questo riporta che in quella data si demolirono sette altari "per la sostituzione di altri sette, compreso il compimento di quello di San Rocco". In quel tempo quindi si distrussero tutti gli altari tranne l'altare maggiore e l'altare di San Marco di Giorgio Massari. L'altare di San Rocco fu trasportato di fronte all'altare di San Marco (nella navata destra) e lo "compierono", l'altare di San Girolamo fu trasportato dall'inizio della navata sinistra all'inizio di quella destra, l'altare con tabernacolo fu posto nella cappella del SS. Sacramento, mentre due altari dalla chiesa di San Domenico furono collocati all'inizio delle navate laterali e due dalla chiesa dei Servi alla loro fine.

[Turk 1] Oltar sv. Hieronima, ok. 1670. Koper, stolnica, provenienca: nekdanja dominikanska cerkev, Koper

[Turk 3] Alessandro Tremignon, oltar Žalostne Matere Božje, 1669–1670. Koper, stolnica

[Turk 10] Oltar sv. Petra in Pavla, prva polovica 18. stoletja. Koper, stolnica, provenienca: nekdanja servitska cerkev, Koper

Avtorji / Authors

RED. PROF. DR. MATEJ KLEMENČIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
matej.klemencic@ff.uni-lj.si

DOC. DR. STANKO KOKOLE

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
stanko.kokole@ff.uni-lj.si

DR. PRIMOŽ LAMPIČ

Muzej za arhitekturo in oblikovanje
Grad Fužine
Pot na Fužine 2
SI-1000 Ljubljana
primoz.lampic@mao.si

DOC. DR. KATJA MAHNIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
katja.mahnic@ff.uni-lj.si

VALENTINA PAVLIČ

Oddelek za likovno pedagogiko
Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Kardeljeva ploščad 16
SI-1000 Ljubljana
Valentina.Pavlic@pef.uni-lj.si

DOC. DR. ROBERT PESKAR

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije
Metelkova 4
SI-1000 Ljubljana
robert.peskar@zvks.si

MATEVŽ REMŠKAR

Rimska c. 11a
SI-1358 Log pri Brezovici
matevz.remskar@gmail.com

MAG. MARIJAN RUPERT

Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov
Narodna in univerzitetna knjižnica
Turjaška 1
SI-1000 Ljubljana
marijan.rupert@nuk.uni-lj.si

URŠKA SUHADOLC

Ulica Emila Adamiča 43
SI-1356 Dobrova
suhadolc_ursa@hotmail.com

AJDA ŠEME

Rakuševa ul. 12
SI-1000 Ljubljana
seme.ajda@gmail.com

DOC. DR. DAMIR TULIĆ

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilište u Rijeci
Slavka Krautzeka bb
HR-51000 Rijeka
dtulic@uniri.hr

SARA TURK

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
sara.turk@ff.uni-lj.si

Sinopsisi / Abstracts

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Robert PESKAR, Fragmenti gotskega ciborija iz Kranja

Ključne besede: ciborij, gotska arhitektura, »Knickrippenstern«, Peter iz Prachatic, stolnica sv. Vida v Pragi, stolnica sv. Štefana na Dunaju, cerkev Maria am Gestade na Dunaju, kamnosek Hans Krainer

Prispevek obravnava fragmente gotskega ciborija, najdene ob arheoloških raziskavah v župnijski cerkvi sv. Kancijana v Kranju leta 1984. Povezati jih je mogoče z gradbeno vne-
mo nekdanjega župnika Kolomana de Manswerd († 1434), umetnostno pa predvsem z du-
najsko arhitekturo in praškimi vplivi. Čeprav gre za skromne fragmente, je bilo mogoče
zanesljivo rekonstruirati prvotno obočno shemo ciborija, v nemški terminologiji znani
kot »Knickrippenstern«. Datacija ciborija okoli leta 1425 in razmeroma zgoden pojav
skorajda enake obočne sheme v zvoniku župnijske cerkve v Šentrupertu na Dolenjskem,
delo kamnosekov iz ptujskogorske delavnice iz časa okoli 1415–1425, bi lahko razrešila
tudi problem datacije oboka dunajske cerkve Maria am Gestade.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Robert PESKAR, Fragments of a Gothic Ciborium from Kranj

Keywords: canopy, gothic architecture, "Knickrippenstern", Peter from Prachatic, cathedral of St. Vitus in Prague, cathedral of St. Stephan in Vienna, church Maria am Gestade in Vienna, Hans Krainer, the stonemason

The article examines the fragments of a Gothic ciborium found in the course of archaeo-
logical research at the St Cantianus Parish Church in Kranj in 1984. The fragments can
be linked to the enthusiasm for construction of the former priest Koloman de Manswerd
(† 1434), while from an artistic standpoint they can be associated with Viennese archi-
tecture and influences from Prague. Even though the preserved fragments are scarce, it
was possible to reliably reconstruct the initial vault scheme of the ciborium, referred to
in German terminology as the Knickrippenstern. The ciborium's dating of around 1425
and the relatively early occurrence of a nearly identical vault scheme in the belfry of the
parish church in Šentrupert na Dolenjskem—the work of stonemasons from the Ptujška
Gora masons' guild from around 1415–1425, might also resolve the issue of dating the
vault at the Maria am Gestade Church in Vienna.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matevž REMŠKAR, Poslikave v cerkvi sv. Marjete na Gradišču pri Lukovici in Mojster Kranjskega oltarja

Ključne besede: stensko slikarstvo, Gradiški mojster, Gradišče pri Lukovici, Mojster Kranjskega oltarja, Sv. Primož

Pred nekaj leti odkrite in restavrirane poslikave v cerkvi sv. Marjete na Gradišču pri Lu-
kovici kažejo močne vplive cikla pohoda in poklona iz cerkve sv. Primoža in Felicijana na
Sv. Primožu, vidne pa so tudi povezave s Kranjskim oltarjem in Tuhinjskima reliefoma.
Spoznanja, ki jih prinaša analiza poslikav na Gradišču, potrjujejo starejšo tezo, da lahko

Kranjski oltar in poslikave na Sv. Primožu pripišemo istemu mojstru ter slikarja identificiramo z mojstrom Vidom, čigar učenec bi lahko bil Gradiški mojster.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Matevž REMŠKAR, Murals in the Church of St. Margaret in Gradišče pri Lukovici and the Master of the Altar of Krainburg

Keywords: mural painting, Master of Gradišče, Gradišče pri Lukovici, Master of the Krainburg Altar, Sv. Primož

Revealed and restored a few years ago, the mural paintings in the church of St. Margaret in Gradišče pri Lukovici show the strong influences of the cycle of Journey and Adoration of the Magi in the church of St. Primus and Felician on Sv. Primož. Connections with the Krainburg Altar and Tuhinjski reliefs are also evident. The findings of the analysis of murals on Gradišče confirm the older thesis that the Master of the Krainburg Altar was also an author of the murals on Sv. Primož and can be identified with master Vid, whose student could be the Master of Gradišče.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Urška SUHADOLC, Dolničarjeva Curia Labacensis – načrt za prenovu ljubljanske mestne hiše po augsburškem zgledu

Ključne besede: Janez Gregor Dolničar, Ljubljana, Augsburg, Mathäus Sendel, viri, mestna hiša, Curia Labacensis Urbis Metropolis Ducatus Carnioliae, rokopis, 17. stoletje, Curia Augustanae Republicae

V rokopisu *Curia Labacensis Urbis Metropolis Duc[atus] Carnioliae* (Ljubljana, Semeniška knjižnica, Rkp. 12), napisanem okoli 1680, je nepodpisani avtor, kasneje identificiran kot Janez Gregor Dolničar, predstavil svojo vizijo za prezidavo ljubljanske mestne hiše. Čeprav je bil rokopis v slovenski strokovni literaturi večkrat omenjen, pa doslej še nihče ni opazil podobnosti med njim ter augsburško mestno hišo. Da podobnost med obema mestnima hišama ni zgolj naključna, nam pokaže primerjava Dolničarjeve *Curie* z vodičem po augsburški mestni hiši z naslovom *Curia Augustanae reipublicae*, ki ga je napisal Mathäus Sendel in je prvič izšel v Augsburgu leta 1657. Primerjava posameznih delov obeh besedil dokazuje, da Dolničar Sendlove *Curiae* očitno ni le poznal, ampak jo je s pridom uporabljal kot predlogo pri pisanju svoje.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Urška SUHADOLC, Dolničar's Curia Labacensis – a Plan for the Rebuilding of Ljubljana's Town Hall after Augsburg's Example

Keywords: Janez Gregor Dolničar, Ljubljana, 17th century, Augsburg, Mathäus Sendel, written sources, town hall, Curia Labacensis Urbis Metropolis Ducatus Carnioliae, manuscript, Curia Augustanae Republicae

In the manuscript *Curia Labacensis Urbis Metropolis Duc[atus] Carnioliae* (Ljubljana, Seminary Library, rkp. 12), written around 1680, an anonymous author, later identified as Janez Gregor Dolničar, put forward his vision for the rebuilding of Ljubljana's town hall. Although the manuscript itself has been mentioned in Slovene scientific literature several times, its similarity to Augsburg's town hall has not been noticed until now. Comparison

of Dolničar's *Curia to Curia Augustanae reipublicae* – a guide through Augsburg's town hall written by Mathäus Sendel and first published in 1657 – shows us that the resemblance is far from coincidental. Comparison of select excerpts proves that Dolničar not only knew of Sendel's book but used it extensively while writing his own.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matej KLEMENČIČ, Oltarji križniške cerkve v Ljubljani: sodelovanje Marca Prodi in Antonia Beduzzi

Ključne besede: kiparstvo, arhitektura, oltarni nastavki, barok, križniški red, Ljubljana, Dunaj, Marco Prodi, Antonio Beduzzi

Trije oltarji v ljubljanski križevniški cerkvi so dokumentirano delo dunajskega kiparja in rezbarja Marca Prodi iz leta 1715. V članku je predstavljena teza, da takšne oltarne nastavke tipa »okvirnih oltarjev«, ki leta 1715 še niso bili uveljavljeni, ni mogel načrtovati malo znani in po umetnostnih sposobnostih verjetno skromni Marco Prodi, temveč nek drug umetnik iz dunajskih dvornih krogov. Na podlagi primerjav, še posebej oltarja v zasebni kapeli ene od naročnic ljubljanskih oltarjev, cesarice Amaliije Viljemine v samostanu salezijank na Dunaju, pa tudi na podlagi znanih osebnih povezav je kot avtor načrta ljubljanskih oltarjev predlagan Antonio Beduzzi, v prvi tretjini 18. stoletja eden od najpomembnejših dunajskih umetnikov, slikar, gledališki inženir in avtor številnih arhitekturnih projektov.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Matej KLEMENČIČ, The Altars of the Church of the Teutonic Order in Ljubljana: a Result of a Collaboration between Marco Prodi and Antonio Beduzzi

Keywords: sculpture, architecture, altarpieces, baroque, Teutonic order, Ljubljana, Vienna, Marco Prodi, Antonio Beduzzi

Three altarpieces in the church of Teutonic Order in Ljubljana are a documented work of the little known Viennese sculptor and master of decorative carving Marco Prodi. In 1715 such frame-like altarpieces were not yet common in Vienna; therefore it is highly probable that some other, more experienced artist at the Viennese court planned them. Among possible comparisons the altarpiece in a private chapel in the Salesianerinnenkloster in Vienna stand out. It was commissioned, probably a few years after 1717, by Dowager Empress Amalia Wilhelmina, one of the three patronesses of the altars in Ljubljana, and was planned by Antonio Beduzzi. The article therefore suggests that Antonio Beduzzi draw the plans for the altars in Ljubljana while Prodi – who had worked alongside Beduzzi before – was entrusted the execution of the plans.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Sara TURK, Baročni oltarji v koprski stolnici in njihova provenienca

Ključne besede: Koper, koprška stolna cerkev, oltarna arhitektura, 17. stoletje, 18. stoletje, Alessandro Tremignon, Giorgio Massari, Gasparo Albertini, Giambattista Bettini

Koprsko stolno cerkev krasi devet oltarjev, ki so nastali med drugo polovico 17. in koncem 18. stoletja. Njihove različne provenience so posledica francoske okupacije Istre v začetku 19. stoletja, ko je na tem območju med letoma 1805 in 1806 prišlo do razpustitve večine cerkvenih ustanov in posledično do premikov cerkvene opreme. Pri tem je bila njena provenienca pogosto zabrisana. Na podlagi analize ohranjenih pisnih virov in obstoječih oltarjev lahko sedaj ugotovimo, da sta bila takrat v koprsko stolnico iz dominikanske cerkve prinesena današnja oltarja sv. Hieronima in sv. Barbare, iz servitske oltarja sv. Petra in Pavla ter sv. Križa, iz cerkve sv. Klare pa tabernakeljski oltar sv. Zakramenta. Od oltarjev, ki so v stolni cerkvi stali že pred prihodom nove opreme iz ukinjenih cerkva, pa so se ohranili oltar sv. Hieronima (1669–1670), delo beneškega arhitekta Alessandra Tremignona, danes poznan pod patronimijem Žalostne matere Božje, Massarijeva oltarja sv. Marka (1743–1749) in Brezmadežne (1748–1751; nekdanji oltar sv. Roka, zgornji del lesen iz 1806/1807) ter glavni oltar (1788–1790) piranskega kamnoseka Gaspara Albertinija.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Sara TURK, Baroque Altars in Koper Cathedral and Their Provenance

Keywords: Koper, Koper Cathedral, altar architecture, 17th century, 18th century, Alessandro Tremignon, Giorgio Massari, Gasparo Albertini, Giambattista Bettini

The marble altars in the Koper (Capodistria) cathedral were constructed between the second half of the 17th century and the end of the 18th century. Their heterogeneous provenance, which often remained unclear is a consequence of the French occupation that took place at the beginning of the 19th century. It resulted in the suppression of a large number of ecclesiastical institutions and the relocation of their furnishing to the cathedral and other still active churches in Koper. By analyzing historical records and altars present in the Koper cathedral, it was possible to determine their original location. The St. Jerome and St. Barbara altars were brought from the suppressed Dominican church, the altars of St. Peter and Paul and of the St. Cross came from the Servite Church, while the tabernacle altar of the Blessed Sacrament was brought to cathedral from the Church of St. Clare. The other remaining altars were originally planned and erected for the Koper cathedral before the arrival of the new equipment from the suppressed churches. The two altars of St. Mark (1743–1749) and of the Immaculate Conception (1748–1751, previously St. Roch, upper structure is wood, 1806/1807) were designed by Venetian architect Giorgio Massari, the former altar of St. Jerome (1669–1670), today known as the altar of Pietà, was designed by Alessandro Tremignon, and the main altar was constructed by Gasparo Albertini (1788–1790).

Damir TULIČ, Ponovno odkriti kardinal: delo Antonia Gaia za nekdanjo opatijo v Buscu

Ključne besede: Antonio Gai, kardinal Angelo Maria Querini, marmorna busta, beneško kiparstvo, 18. stoletje, Benetke

V bogatem opusu kiparja Antonia Gaia (Benetke, 1686–1769) je danes znanih le nekaj portretnih bust. Tommaso Temanza v svojem *Zibaldonu* med Gaievimi deli omenja tudi busto kardinala Angela Marie Querinija za benediktinsko opatijo Sant'Andrea di Busco, ki je nekoč stala med Oderzom in Ponte di Piave. Konec 18. stoletja je bil samostan ukinjen, njegova oprema razpršena, nekdanji kompleks s cerkvijo pa porušen. Na tem mestu so leta 1874 zgradili majhno kapelico, v njej pa je danes busta kardinala Querinija z originalnim spominskim napisom iz leta 1740. V članku je busta identificirana z busto, omenjeno v rokopisu Tommasa Temanze, in umeščena v Gaiev opus. Predpostavimo lahko, da je kipar za njeno izdelavo uporabil katero izmed grafičnih predlog z upodobitvijo prelata, morda prav tisto iz Musea Correr, ki jo izdelal Marco Alvise Pitteri. V leto 1740 datirana busta kardinala Querinija predstavlja pomembno dopolnitev Gaievega opusa portretnih bust.

Damir TULIČ, A Cardinal Rediscovered: the Sculpture of Antonio Gai for the Ex-Benedictine Abbey of Busco

Keywords: Antonio Gai, Cardinal Angelo Maria Querini, marble bust, Venetian sculpture, 18th century, Venice

In the rich oeuvre of sculptor Antonio Gai (Venice, 1686 – 1769) there are few portrait busts. Tomaso Temanza, in his *Zibaldon*, compiled in the 18th century, writes that Gai made a portrait bust of Cardinal Angelo Maria Querini for the Benedictine Abbey of Saint Andrew, which once stood between Oderzo and Ponte di Piave. At the end of the 18th century the Abby was abolished, its goods were scattered, and the convent with the church was demolished. In 1874 a small chapel was built on the site of the former Abbey. The marble bust of cardinal Querini with the commemorative inscription dating it in 1740 was then placed on the left wall of the small building. In this article the lost bust of Cardinal Angelo Maria Querini by Antonio Gai, mentioned in Temanza's manuscript, is recognised as the one situated in the chapel dating to the 19th century. For this sculpture Gai used one of the many existing prints representing cardinal Querini. He might have used the print by Marco Alvise Pitteri, since one of its copies is kept in the Museo Correr in Venice. The bust of cardinal Querini, dating to 1740, is an important contribution to the portrait catalogue by Antonio Gai.

Valentina PAVLIČ, Jožef Straub in problem avtorstva velikega oltarja v cerkvi sv. Jožefa v Slovenski Bistrici

Ključne besede: Jožef Straub, Jožef Holzinger, cerkev sv. Jožefa, Slovenska Bistrica, Zlata, baročni oltar, 18. stoletje, pozni opus

V prispevku je obravnavan veliki oltar v podružnični in romarski cerkvi sv. Jožefa v Slovenski Bistrici. Avtorica zanika sprejeto datacijo oltarja v leto 1757/58 ter avtorstvo Jo-

žefa Holzingerja, kakor ju je predlagal Sergej Vrišer. Slogovna analiza in primerjave z dokumentiranimi in atribuiranimi deli obeh kiparjev, kakor tudi arhivski podatki, kažejo, da je avtor oltarja (in kipov) Jožef Straub. Oltar tako predstavlja (poleg kipov v župnijski cerkvi v Zlatarju) njegovo poslednje delo ter osvetljuje problematiko njegovega nasledstva – sodelovanje s kiparjem Jožefom Holzingerjem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Valentina PAVLIČ, Joseph Straub and the Question of the Authorship of the High Altar in Saint Joseph Church in Slovenska Bistrica

Keywords: Joseph Straub, Joseph Holzinger, St. Joseph Church, Slovenska Bistrica, Zlatar, baroque altar, 18th century, late works

This article presents the high altar at the Church of Saint Joseph in Slovenska Bistrica. Its dating at 1757/58 and Jožef Holzinger's authorship – as suggested by Sergej Vrišer – have been accepted among art historians. The article, on contrary, argues for Joseph Straub's authorship on the basis of style analysis and comparisons with documented and attributed works by both sculptors. The archive sources were also taken into the consideration. The altar is Joseph Straub's last work (beside the sculptures for parish church in Zlatar, Croatia) and thus sheds new light on the question of Joseph Straub's succession – his collaboration with Joseph Holzinger.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katja MAHNIČ, Razstava zbirke slik v Kranjskem deželnem muzeju 1914. Poskus rekonstrukcije razstavne strategije in njenega pomena

Ključne besede: Josip Mantuani, deželni muzej za Kranjsko, zbirka slik, razstava, razstavna strategija, muzeologija

Program reorganizacije Deželnega muzeja za Kranjsko je Josip Mantuani zasnoval na temelju svojega prepričanja, da je glavno poslanstvo modernega muzeja izobraževanje. Da bi mu muzej lahko uspešno sledil, je bilo treba urediti in raziskati njegove zbirke, predvsem pa ustrezno predstaviti javnosti. Ena od muzejskih zbirk, s katero se je posebej ukvarjal Mantuani, je bila zbirka slik. Na podlagi sistematičnega dopolnjevanja in raziskovanja mu je že v nekaj letih uspelo okrepiti zbirko, leta 1914 pa jo je v novi postavitvi predstavil tudi javnosti. Glede na rekonstrukcijo uporabljene razstavne strategije je šlo za prvo umetnostnozgodovinsko galerijo na Kranjskem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katja MAHNIČ, The Exhibition of the Collection of Paintings at the Carniolan Provincial Museum in 1914. An Attempt to Reconstruct Its Display Strategy and Significance

Keywords: Josip Mantuani, Carniolan Provincial Museum, painting collection, exhibition, display strategy, museology

Josip Mantuani founded his modernisation programme for the Carniolan Provincial Museum on his belief that the main mission of a modern museum is educational. In order for museum to achieve it successfully, it is necessary to arrange and research its

collections and, above all, properly present them to the public. One of the museum collections Mantuani was particularly concerned with was the painting collection. Based on systematic acquisition of new works of art and research he managed to significantly improve the collection in just a few years. In 1914 he also presented it in a modernized way. Based on the reconstruction of the display strategy he used this was the first Art History Gallery in Carniola.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Stanko KOKOLE, Vojeslav Molè in začetki umetnostnozgodovinskega študija grško-rimske antike na Univerzi v Ljubljani – I. del

Ključne besede: Vojeslav Molè, Univerza v Ljubljani, umetnostna zgodovina, klasična arheologija, zgodovina antičnih študijev

Vojeslav (oz. Wojsław) Molè (1886–1973) – ugledni slovenski in poljski umetnostni zgodovinar, ki je promoviral na dunajski univerzi leta 1912 – je kmalu po koncu prve svetovne vojne postal eden izmed prvih predavateljev klasične arheologije in bizantinske umetnostne zgodovine na novonastali Univerzi v Ljubljani (ustanovljeni leta 1919). Poleg kratke predstavitve njegove uspešne akademske kariere in opozorila na ključna objavljena dela se pričujoča razprava osredotoča na doslej odkrita pričevanja o vsebini Moletovih pionirskih predavanj in seminarjev, ki jih je med letoma 1920 in 1925 izvedel v Ljubljani še pred svojim odhodom na slovito Jagelonsko univerzo v Krakovu, kjer je bil zaposlen kot redni profesor od leta 1926 do leta 1939 (ter nato ponovno med letoma 1945 in 1960).

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Stanko KOKOLE, Vojeslav Molè and the Earliest Courses in Graeco-Roman Art at the University of Ljubljana – Part I

Keywords: Vojeslav Molè, University of Ljubljana, Art History, Classical Archaeology, History of Classical Studies

In the aftermath of the First World War Vojeslav (or Wojsław) Molè (1886–1973) – an outstanding Slovenian and Polish art historian, who received his PhD from the University of Vienna in 1912 – became one of the first teachers of Classical archaeology and Byzantine art history at the then fledgling University of Ljubljana (founded in 1919). In addition to briefly outlining his distinguished academic career and impressive publication record, this article places particular emphasis on the hitherto uncovered evidence regarding the content of Molè's pioneering lectures and seminars given between 1920 and 1925, that is prior to his departure from Ljubljana for the renowned Jagiellonian University in Cracow, where he subsequently taught as full professor from 1926 to 1939 (and again between 1945 and 1960).

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Ajda ŠEME, Program Narodne galerije ob štirideseti obletnici Komunistične partije Jugoslavije leta 1959 – začetek načrtne pedagoške dejavnosti?

Ključne besede: Umetnostna vzgoja, Narodna galerija, Komunistična partija Jugoslavije, pedagoški programi, potujoča razstava reprodukcij, kustos pedagog

V letu 1959 je Komunistična partija Jugoslavije obeležila štirideseto leto delovanja. V sodelovanju z različnimi ustanovami so želeli skozi celo slavnostno leto po vseh republikah pripraviti dogodke, s katerimi bi državljane seznanjali z revolucionarnim bojem KPJ. V Narodni galeriji so se v ta namen odločili organizirati potujočo razstavo reprodukcij umetnin iz stalne zbirke, ki je v slavnostnem letu potovala po ljubljanskih osnovnih in srednjih šolah. Pri tem za ravnatelja Karla Dobido ni bilo glavno vodilo upoštevanje političnih smernic, temveč ideja o muzejih in galerijah kot izobraževalnih ustanovah.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Ajda ŠEME, The National Gallery of Slovenia and Its 1959 Program Dedicated to the 40th Anniversary of the Communist Party of Yugoslavia – the Beginning of Planned Educational Activity?

Keywords: Art education, the National gallery of Slovenia, the Communist party of Yugoslavia, pedagogical programs, travelling exhibition of art reproductions, curator-educator

The Communist party of Yugoslavia (KPJ) celebrated its 40th anniversary in 1959. Their plan was to cooperate with various institutions and hold nationwide events that would remind the citizens of the KPJ's revolutionary fight for the entire commemorative year. The National Gallery of Slovenia decided to organize a travelling exhibition of art reproductions from its permanent collection, which was hosted in primary and secondary schools of Ljubljana. In doing so, the Gallery's director Karel Dobida was not motivated by politics, but rather by his idea to transform museums and galleries into educational institutions.
